

**Masarykova univerzita
Filozofická fakulta**

Ústav hudební vědy

Sdružená uměnovědná studia

Alena Boudníková

Funkcionalistická architektura v Ústí nad Labem
Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Aleš Filip, Ph.D.

Brno 2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

.....

Alena Boudníková

Zde bych chtěla poděkovat mému vedoucímu práce PhDr. Aleši Filipovi, PhD. za ochotu a vstřícnost při vedení této práce. Dále bych chtěla poděkovat mému konzultantovi PhDr. Tomáši Pavlíčkovi, PhD., vedoucímu Katedry dějiny a teorie umění na Fakultě umění a designu na Universitě Jana Evangelisty Purkyně, za podnětné připomínky a rady. Poděkování patří i mé rodině za podporu, kterou mi věnovali.

OBSAH

1. ÚVOD	1
2. NACIONÁLNÍ A HOSPODÁŘSKÁ SITUACE	3
2.1. Období od 19. století do konce I. světové války	3
2.2. Období od konce I. světové války do konce II. světové války	4
2.3. Poválečné období.....	5
3. ARCHITEKTURA V ÚSTÍ N/L V 19. A 20. STOLETÍ.....	6
3.1. Období od 19. století do konce I. světové války	6
3.2. Období od konce I. světové války do konce II. světové války	8
3.3. Poválečné období.....	9
4. FUNKCIONALISMUS.....	12
4.1. Vymezení pojmu.....	12
4.2. Zahraniční počátky	13
4.3. Kritika Karla Teigehe	14
4.4. Funkcionalismus v ČSR	15
4.4.1. Sociokulturní situace v ČSR a Ústí n/L	16
5. ÚSTECKÝ FUNKCIONALISMUS	18
5.1. Josef Ringel	18
5.2. Franz Josef Arnold.....	19
5.2.1. Městské obytné domy	20
5.2.2. Bytový dům s madonou	21
5.2.3. S-domy.....	21
5.2.4. Okresní nemocnice.....	22
5.3. Josef Gočár	24
5.4. Franz Illing	27
5.5. Erwin Katona	28
5.5.1. Vila Pick.....	29
5.5.2. Vila Klimesch	29

5.5.3. Vila Pietschmann	30
5.5.4. Obchod firmy A.B.C.....	31
5.6. Josef Fischer	32
5.7. Albinmüller.....	33
5.8. Ernst Rücker	35
5.9. Vladimír Karfík	36
5.10. Julius Hauser.....	37
6. NÁVRAT K PRINCIPŮM FUNKCIONALISMU V ÚSTÍ NAD LABEM	39
7. ZÁVĚR.....	41
8. RESUMÉ.....	43
9. RESUME.....	44
10. SEZNAM VYOBRAZENÍ	45
11. BIBLIOGRAFIE	47
11.1. Literatura	47
11.2. Web.....	48
11.3. Jiné zdroje.....	50
12. PŘÍLOHY	51

1. ÚVOD

Cílem této práce je popis a analýza architektonického funkcionalismu v Ústí nad Labem. Základní složku tématu tvoří vybrané funkcionalistické budovy, které jsou pro přehlednost uspořádány podle jejich autorů a chronologického seřazení podle doby vzniku. V práci nalezneme zmínku o dvaceti stavbách a jednom sídlišti. Všechny vybrané realizace nejsou čistě funkcionalistickými budovami, ale některé obsahují i jiné architektonické prvky. Hlavním předmětem mé práce je zjištění, v jakých letech se ve zmiňované lokalitě funkcionalistický styl nalézá, v jaké míře se zde vykytuje, v jakém je zastoupení, s jakými dalšími prvky se mísí, v jaké části města je jeho nejpočetnější výskyt a kdo si tyto objekty nechával postavit. Dalším cílem je zaměření se na tvořící architekty – zda byli české či německé národnosti, popřípadě zda se jednalo o místní architekty či nikoli. Na práci je nahlíženo jako na umělecko-historické bádání.

Tato práce je zkomponována do čtyř hlavních částí. První část okrajově zahrnuje nacionální a hospodářskou situaci, která značně ovlivnila architektonickou produkci. Kapitola je pojata z historického a vývojového hlediska a je rozčleněna na tři období – období od 19. století do konce I. světové války, od konce I. světové války do konce II. světové války a poválečné období. Druhý úsek práce se zabývá architektonickou tvorbou v Ústí nad Labem z obecného hlediska. Ta je znovu, stejně jako v předešlé části, rozčleněna do tří historických období. Kapitola se nezaměřuje pouze na samotné Ústí nad Labem, ale i na celé tehdejší Rakousko-Uhersko a pozdější Československou republiku, která ovlivňovala ústeckou tvorbu. Třetí část je rozdělena do pěti podkapitol. Ty se věnují samotnému funkcionalismu, zejména jeho popisu včetně zahraničních a československých okolností vzniku a působení. Poslední součástí práce je již zmiňovaný ústecký funkcionalismus, kde jsou popisovány konkrétní architektonické realizace.

Knih zaměřených na ústeckou funkcionalistickou tematiku není mnoho. Jako jeden z hlavních zdrojů, který byl v práci použit, je publikace Tomáše Pavlíčka *Architektura I. poloviny 20. století v západních částí Ústeckého kraje*. Jak je z titulu patrné, nejedná se zde pouze o ústecké architektonické realizace, ale i o jiná města v severozápadní části Čech. Široká část publikace se zabývá stručným popisem budov různých architektonických směrů této doby, i událostmi vztahujícími se k jejich vzniku. Mimo jiné zde nalezneme zejména charakteristiku regionu z pohledu sociální situace a otázku tradice a její vliv na utváření

vztahu ke kraji, o nichž je v práci zmínka. Je tedy nutné podotknout, že velká část hlavních myšlenek uvedených v práci tkví z čerpání právě z této knihy. Další odbornou literaturou zahrnující nejen funkcionalistické téma je série knih *Slavných vil*. Pro tuto práci je vhodná především jedna, s názvem *Slavné vily Ústeckého kraje*, v níž jsou popisovány některé níže uvedené stavby. K vypracování tématu mi také posloužila kniha *Dějiny města Ústí nad Labem* zpracovaná kolektivem autorů, která v sobě zahrnuje především historická fakta vývoje Ústí. Použitá kniha od Rostislava Šváchy *Česká architektura a její přísnost* nás seznamuje s funkcionalistickou tvorbou v Československu a její kritiky ve spojení s Karlem Teigem. Následující kniha se zaměřuje také na funkcionalismus, a to především z obecného hlediska. Je jím dílo *Staletí kolem nás* od Jaroslava Herouta.

Tyto výše zmíněné knihy obsahují jedny z nejdůležitějších informací použitých v práci. Ale nejsou to jediné zdroje, ze kterých je čerpáno. Mnohé relevantní poznatky se nacházejí i na internetové stránce www.usti-aussig.net, která se zabývá architekturou v Ústí nad Labem, jak z historického, tak i z aktuálního hlediska. Autory obsahu stránek jsou Matěj Páral, Jan Vaca a Martin Krsek. Uvedený odkaz pomohl především svým stručným popisem staveb, který je v dostupných knihách jen krátce zastoupen, nebo není vůbec k dohledání, čímž umožnil vypořádat se s problematikou zařazení staveb do určujících architektonických slohů.

2. NACIONÁLNÍ A HOSPODÁŘSKÁ SITUACE

Nacionální a hospodářské aspekty představují v této práci poměrně důležitou roli, i když z důvodu rozsahu bakalářské práce jsou zde zastoupeny jen stručně a okrajově. Jsou nutné především z důvodu, abychom pochopili vývoj ústeckého regionu, včetně Ústí nad Labem, a s tím i související ústeckou architektonickou produkci. Ústí se totiž nacházelo na území tzv. Sudet, kde se mísila komunita česká a německá. Tudíž můžeme zaznamenat určité nacionální napětí mezi těmito dvěma národy, které existovalo po celou dobu trvání Československé republiky.¹ Pro hospodářskou situaci se stala významnou řeka Labe, která protéká ústeckým regionem a sousedí s nedalekými hranicemi Německa. Ústí se tak stalo průmyslovou a obchodní oblastí, která začala být stále významnější s rozmachem průmyslové revoluce v Rakousku-Uhersku. Je ovšem třeba již na začátku zdůraznit, že se aspekty, nacionální a hospodářský, navzájem úzce prolínaly a zároveň byly ovlivňovány i politickou situací přispívající tak k celkové změně námi sledovaného území a potažmo celého ústeckého regionu, což také zapříčinilo výraznou restrukturalizaci oblasti.²

V této práci není podstatné zabývat se dávnou historií, proto je obsah kapitoly zaměřen pouze na tři různá historická období – období od 19. století do I. světové války, od konce I. světové války do konce II. světové války a poválečné období.

2.1. Období od 19. století do konce I. světové války

Německá kultura v oblasti tzv. Sudet má hluboké kořeny již od středověku, kdy toto území osídlili první příchozí ze Svaté říše římské. Tato vlna přistěhovalectví se nazývala tzv. Malá a Velká kolonizace.³ Do roku 1918 se Němci tudíž považovali za majoritní societu tehdejšího Rakouska-Uherska v oblasti Čech a Moravy. Musela se ale ovšem také potýkat s nátlakem české society, která se snažila čím dál tím více prosadit.⁴ „Počáteční společná

¹ PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století v západní části Ústeckého kraje: (vývoj, rozbor a výtvarně pedagogické využití)*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, Fakulta užitého umění a designu, 2005. ISBN 80-7044-726-5. s. 12.

² Tamtéž. s. 7.

³ KAISEROVÁ, Kristina, KAISER, Vladimír [et al.]. *Dějiny města Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem: město Ústí nad Labem, 1995. ISBN 80-901761-5-1. s. 16.

⁴ PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století*, op. cit., s. 11.

touha po liberalizaci poměrů se nakonec změnila v počátek národních předsudků a nedorozumění, jež se pak vyvíjela po následující desetiletí.“⁵

Ve druhé polovině 19. století v ústeckém regionu vzrostl hospodářský průmysl v různých odvětvích jako je například těžba uhlí či chemický průmysl.⁶ To bylo evokováno objevením surovinové základny na severu Čech, stejně jako je tomu tak například na Ostravsku. Tato skutečnost společně s výstavbou železnice v roce 1870, jež spojovala důležitá města ústeckého regionu, zapříčinila vzrůstající počet pracovních příležitostí a tím také početnější migraci obyvatel.⁷ V 19. století byl zaznamenán nejintenzivnější přírůst obyvatel, který se již nikdy v takovéto míře v Ústí nad Labem neobjevil a město se tak stalo důležitým bodem regionu.⁸

Se vzrůstajícím počtem obyvatel se správa města Ústí nad Labem musela začít vypořádat s urbanistickou situací. Postupem času, od konce 19. století, se začleňují do městského katastru „[...] jednotlivá předměstí, jako jsou například Trmice (Türmütz) a Krásné Březno (Schönprießen). Další záležitostí je vnitřní rozvoj města, tedy vznik dalších čtvrtí, [...]“⁹

2.2. Období od konce I. světové války do konce II. světové války

Období po roce 1918 a třicátá léta představují léta krize, se kterou se obě národnosti musely potýkat. Mezi roky 1918 – 1933 nacionální „nevraživost“ nedosahovala takové míry, ta se v intenzivní podobě projevila v okamžiku, kdy se v sousedním Německu dostává k moci nacismus. Od roku 1938 jsou německé nacionalistické tendence na vrcholu. Jako důkaz nám může posloužit odtržení tzv. Sudet od československého státu, kdy došlo k vysídlení stávající společnosti. „V zásadě se to netýkalo pouze německého obyvatelstva po roce 1945, ale i obyvatelstva českého po roce 1938, nemluvě pochopitelně o osudu židovské menšiny.“¹⁰

⁵ KAISEROVÁ, Kristina, KAISER, Vladimír [et al.]. *Dějiny města Ústí nad Labem*, op. cit., s. 91.

⁶ PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století*, op. cit., s. 11 – 12.

⁷ Tamtéž. s. 62.

⁸ KAISEROVÁ, Kristina, KAISER, Vladimír [et al.]. *Dějiny města Ústí nad Labem*, op. cit., s. 78.

⁹ PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století*, op. cit., s. 63.

¹⁰ Tamtéž. s. 12.

Někteří čeští Židé měli ovšem větší štěstí. V tomto případě se jednalo o tu bohatší vrstvu, která stihla Ústí nad Labem opustit ještě před nacistickou okupací.¹¹

2.3. Poválečné období

Poválečné období představovalo velké změny pro celou Československou republiku, kdy byl nacismus poražen a opět nastoleno demokratické zřízení. V důsledku toho česká minorita tvrdě zaútočila vůči německé komunitě v podobě vysídlení Němců z pohraniční oblasti. Jednalo se o reakci na válečné období, kdy českému národu hrozilo vysídlení z této oblasti, ba dokonce úplné vyhlazení. Někteří Němci se báli odplaty natolik, že dokonce páchali sebevraždy.¹² „*Období po druhé světové válce otevírá zcela jinou kapitolu historie tohoto kraje, tedy v podstatě celého českého pohraničí. Po odsunu takřka dvou a půl milionu Němců zůstává téměř prázdné.*“¹³ To představovalo pro severní Čechy změnu v podobě nové society, která se zde utvářela. Nejednalo se pouze o obyvatele z jiných koutů republiky, ale dokonce i ze zahraničí.¹⁴ Celý tento proces zapříčinil nejen sociální změny námi sledovaného regionu, ale i výrazné fyzické proměny, které se projeví zejména v průmyslové struktuře. Ty přispěly k celkové změně podoby města a krajiny. Snad ještě větší vliv než nové obyvatelstvo mělo na proměnu města Ústí nad Labem, a nejen jeho, vítězství totalitní Komunistické strany Československa v únoru 1948 a její snahy o vybudování beztrždní společnosti. Ta měla značně nešetrné a neestetické formy prosazování urbanistických změn, se kterými se města Ústeckého kraje vyrovnávají dodnes. Jeden příklad za všechny může být částečný odstřel dnešní Masarykovy ulice v Ústí nad Labem (obr. 1) v roce 1980, kdy k zemi padlo celkem 19 historických domů. Jednalo se tak o nejrozsáhlejší odstřel v Československu a počítalo se s kompletní proměnou centra po vzoru nedalekých německých Drážďan.¹⁵

¹¹ KAISEROVÁ, Kristina, KAISER, Vladimír [et al.]. *Dějiny města Ústí nad Labem*, op. cit., s. 210.

¹² Tamtéž. s. 230.

¹³ PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století*, op. cit., s. 12.

¹⁴ Tamtéž. s. 7.

¹⁵ KRSEK, Martin. *Šedesát ústeckých NEJ*. Ústí nad Labem: Muzeum města Ústí nad Labem, 2007. ISBN 978-80-86475-15-8. s. 108.

3. ARCHITEKTURA V ÚSTÍ N/L V 19. A 20. STOLETÍ

Tato kapitola se zabývá architektonickou tvorbou, která je také mnohdy propojena s nacionální a hospodářskou situací. Pro lepší orientaci je kapitola znovu rozdělena do tří podkapitol podle historických období. I když jedním z hlavních „[...] faktorů určující charakter našeho soudobého vizuálního vnímání krajiny a okolí“¹⁶ představuje architektura 20. století.

V Ústí nad Labem bychom našli tři skupiny tvořících architektů. První skupinou byla německá komunita, druhou česká, přičemž obě tyto skupiny nebyly místního původu, často se na stavbách podíleli i zahraniční architekti. Za třetí skupinu bychom mohli považovat místní architekty, případně stavitele či firmy podílející se na zakázkách. U některých realizací, u nichž dodnes postrádáme jakoukoliv dokumentaci spojenou s výstavbou, nelze zcela jednoznačně určit, o kterou tvořící skupinu se jedná¹⁷. Tuto překážku ještě ztěžuje skutečnost, že všechny tři tvořící skupiny měly podobnou tvorbu.¹⁸

3.1. Období od 19. století do konce I. světové války

Architektonické období 19. století bylo typické návratem ke dvěma tradicím. Ke klasické¹⁹ a středověké. Přesto je nutné poznamenat, že návrat k těmto tradicím byl určitým způsobem modifikován, „[...] neboť se proměňovala funkčnost zadávaných staveb.“²⁰ Od těchto tradic se také odvíjel pozdější architektonický vývoj, ať už se jednalo o zdroj inspirace, či zavrňování v podobě moderní architektury 20. století, která byla propagována zejména z řad avantgardy.

„Od konce devatenáctého století se zde (v Ústí nad Labem – pozn. autora) formují proudy, jež jsou poměrně obvyklé v celé tehdejší monarchii. Vliv historizující produkce se používá v běžné měšťanské produkci víc či méně elekticky. Dvacáté století jej poznamená

¹⁶ PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století*, op. cit., s. 33.

¹⁷ Nehledě na to, že mnoho českých architektů se vyučovalo ve Vídni.

¹⁸ PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století*, op. cit., s. 54.

¹⁹ V tomto případě se jedná zejména o klasickou řeckou tradici, která utvářela hlavní podobu architektury 19. století. Je to z důvodu toho, že byla poznávána a plně pochopena až na přelomu 18. a 19. století.

²⁰ PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století*, op. cit., s. 28.

svým nástupem techniky, ale i revolučními přístupy k architektuře, [...]“²¹ Místní architektura byla mimo historizující styly, eklekticismus průměrných stavitelských firem a modernistickými tendencemi, počínající před první světovou válkou, poznamenána i secesním tvaroslovím, ze kterého si brala především florální podobu.

Architektonickou inspiraci námi sledovaného období poskytovalo území z Pruska (oblast Hamburku a Berlína) přes Drážďany. Celá architektura se tak orientovala spíše na Německo než na tehdejší Rakousko-Uhersko. Postupem času se k nám dostal i vliv anglické architektury. *„Projevy těchto inspirací lze nalézt v tradičním používání režného zdiva, v užití tvarosloví, které odkazuje na německou renesanční architekturu, a celé řadě dalších prvků, [...]“²² Tyto tendence ovšem z architektury v Ústí nad Labem zcela nevymizely. Ve třicátých letech se zde znovuobjevily jako varianta s jiným zdrojem inspirace.*

Jak již bylo řečeno, architektonická situace v Ústí nad Labem byla spjata s početnou migrací obyvatel, kteří zde hledali pracovní uplatnění v průmyslovém odvětví. Dalším řešením vzniklé situace, kromě začleňování městských předměstí k městu, byl *„[...] vnitřní rozvoj města, tedy vznik dalších čtvrtí, připomeňme velmi kvalitně zpracovaný návrh architekta Hubatschka na sídelní čtvrť Klíše (Kleissche) z roku 1902.“²³ Ten byl vypracován podle anglického typu cottage, který dává působnost zejména rodinnému stylu bydlení inspirovaného ideou zahradního města. A byla určena zejména pro střední společenskou třídu hledající dobrý bytový standard.*

Co se týče českých architektů tvořících v Ústeckém kraji, tak ti byli uplatňováni zejména ze strany správního orgánu Krajské politické správy a to především ve 20. letech 20. století, kdy se jednalo o projektování školních budov či správních orgánů. A jejich realizace měla velký rozptyl, *„[...] od kotěrovského pojetí geometrické moderny až po funkcionalistické tvarosloví, korespondující s posledními výboji internacionálního stylu [...]“²⁴*

Roky 1914 – 1918 logicky vedly po architektonické stránce k určité stagnaci. Přesto i z tohoto období bychom mohli v Ústí nad Labem nalézt architektonické realizace.

²¹ PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století*, op. cit., s. 64.

²² Tamtéž. s. 53.

²³ Tamtéž. s. 63.

²⁴ Tamtéž. s. 55.

3.2. Období od konce I. světové války do konce II. světové války

Po první světové válce, přesněji ve 20. letech, se v architektonickém prostředí začala pohybovat mladší generace, jejíž zdroj tvůrčí inspirace se odklonil od předlohy předešlých období. Až na některé výjimky bychom mohli tvrdit, že definitivně skončila éra secese a historismu.²⁵ Mladší generace se zaměřila ke strojové technice, ve které viděla perspektivní budoucnost nastávajících změn a nového způsobu tvorby. Moderní architektonické směry a jejich metody tvorby, později spojeny pod jeden pojem s názvem internacionální styl, se začaly uplatňovat až ke konci zmiňované dekády.²⁶

Po I. světové válce se vedle funkcionalismu vyskytovaly i jiné architektonické formy. „*Němci, žijící na území republiky, tíhli k expresionismu, starší generace architektů, zejména Wagnerových žáků, zůstala věrna neoklasicismu.*“²⁷ V Ústí nad Labem se vedle stávající architektonické produkce inspirované středověkou a německou tvorbou vyskytovaly i různé podoby Art Déco. Funkcionalistické tvarosloví se k nám dostalo až ve třicátých letech, a to inspirované hlavně expresionismem.

V tomto období měla na místní architekturu vliv zejména říšská a rakouská produkce. Důkazem toho byl návrh komory architektů a inženýrů z roku 1928, který se snažil o tzv. nostrifikaci zahraničních architektů za účelem ochránit místní německé stavitele tehdejší Československé republiky. Dalším příkladem velkého zahraničního vlivu byla také spolupráce s pohraničními firmami, které se na ně obracely s nabídkami zakázek.²⁸ Jeden příklad za všechny může být ústecký podnik Spolek pro chemickou a hutní výrobu, který si pro výstavbu administrativní budovy (obr. 2) vybral zahraniční firmu Lossow & Kühne. Tato stavba byla, po jejím dokončení v roce 1930, nejvyšší budovou v Československu. Se svými 44 metry výšky šlo v tehdejších parametrech o mrakodrap.²⁹

Jak je zřejmé již ze zmiňované výstavby administrativní budovy, industrionální rozvoj v Ústí nad Labem nabýval stále větších rozměrů. Ústí tak řeší problém nárůstu obyvatel, který sice už nebyl tak radikální, přesto zde ale vznikla nutnost řešit bytovou situaci. „*Řada*

²⁵ LUKEŠ, Zdeněk. *Architektura 20. století*. 1. vyd. Praha: Správa Pražského hradu a DaDa, 2001. ISBN 80-86161-40-4. s. 20.

²⁶ PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století*, op. cit., s. 53.

²⁷ LUKEŠ, Zdeněk. *Architektura 20. století*, op. cit., s. 24.

²⁸ PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století*, op. cit., s. 59 – 60.

²⁹ KRSEK, Martin. *Šedesát ústeckých NEJ*, op. cit., s. 8.

podniků tehdy vybuduje v bytové tísní dělnické kolonie či přispívá určitými částkami na obydlí pro méně majetné obyvatelstvo (*Wohnungsfürsorge*). Vedle toho zde vznikají i malá stavební družstva. A nelze pominout i případy, kdy v rámci sociální politiky do bytové výstavby investovalo i město.³⁰ Takřka všechny tyto budovy byly inspirovány především funkcionalistickým tvaroslovím a byly doplňovány nejrůznějšími architektonickými prvky. Zejména práce z německých řad je charakterizována jako sloučení tradičních pojetí a vzdálení se od moderní architektury.

S příchodem druhé světové války, kdy se nacismus dostal k moci, se proměnila i tvorba místní architektury. S nástupem nové ideologie z oblasti Třetí říše se na území severních Čech navrátil i architektonický styl Heimatstil v unifikované německé podobě.³¹ Je ovšem třeba říci, že s druhou světovou válkou přišla i stavební stagnace, stejně jako tomu bylo u té první.

3.3. Poválečné období

Po ukončení II. světové války se na pár let vrátila architektonická tvorba Československa k funkcionalistickému a konstruktivistickému tvarosloví.³² Situace se mění v únoru roku 1948, kdy se k moci dostali komunisté. Tento zásadní převrat s sebou přinesl i mnohé změny. Tržní ekonomika se rázem stala centrálně plánovanou, zrušila se instituce soukromého vlastnictví a všechny banky, obchodní a výrobní podniky byly zestátněny. Situace tak postihla i architektonickou produkci. Architekti byli nuceni ukončit svou soukromou činnost a přejít do „[...] do velkých státních projektových ústavů, takzvaných Stavoprojektů.“³³ Ti, kteří neemigrovali do západních států, neměli šanci se v architektonickém světě prosadit. Veškerou stavební činnost totiž řídil stát, který rozhodoval ve všech směrech. Změna režimu s sebou také přinesla totalitní stalinistickou ideologii mající své vlastní architektonické zastoupení – socialistický realismus.

³⁰ PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století*, op. cit., s. 62.

³¹ Tamtéž. s. 97.

³² HEROUT, Jaroslav. *Staletí kolem nás: přehled stavebních slohů*. 4. dopl. vyd. Praha: Panorama, 1981. s. 317.

³³ ŠVÁCHA, Rostislav. *Česká architektura a její přišnost: padesát staveb 1989-2004*. 1. vyd. Praha: Prostor – architektura – interiér – design, 2004. ISBN 80-903257-3-4. s. 16.

Tato architektura byla charakterizována jako „*socialistická svým obsahem a národní svou formou*“³⁴, měla se řídit příklady Sovětského svazu nebo navázat na české národní tradice renesance, neorenesance 19. století či na stavitelství venkovského lidu. Socialistický realismus a jeho tvorba nejvíce zasáhla industriální centra, čemuž se samozřejmě nevyhnulo ani Ústí nad Labem. Toto období naštěstí trvalo jen krátce a stalinistická estetika byla ukončena kritikou o zbytečnosti historizujících ornamentů. Čeští architekti tak měli znovu možnost nacházet inspiraci v pokročilejším Západě a ve své modernistické minulosti. Novým socialistickým znakem se měla nyní stát „*hromadnost, opakovatelnost, připravenost k industrializaci a prefabrikaci, montážní charakter*“³⁵, které měly mít v pozdějších letech tendenci k obohacení efektivními tvary.

Nově vzniklá situace v podobě sovětského vpádu v srpnu 1968 s sebou přinesla i normalizační režim, který se zde udržel až do roku 1989. Mnoho architektů na tuto situaci reagovalo emigrací a velká část architektů, kteří tu zůstali, neměli zájem se podílet na znehodnocování československé architektury.³⁶ „*Režim se už neodvážil vzkřísit program socialistického realismu. Nепreferoval však architektky, kteří sledovali nové architektonické směry na Západě*“³⁷, protože nedisponoval vhodnou technologií, která by byla k této tvorbě zapotřebí. Celkově se dá v tomto období hovořit o naprostém nezájmu o architektonickou podobu měst, jediným zájmem režimu byly stavby pro státní reprezentaci v podobě spektakulární výstavby „*[...] pražské podzemní dráhy, paláců kultury, jakož i hotelů a sekretariátů pro vysoké představitele komunistické strany.*“³⁸

Žádný politický obrat nedokázal z českých architektů vypudit zálibu v přísnost. Podle slov známých architektů za to může myšlenkový stereotyp spojený s národní mentalitou lidí, která se v průběhu času příliš neměnila. V listopadu roku 1989 se tak aspoň změnilы politické podmínky. První změnou bylo otevření státních hranic, čehož mohli využít i čeští architekti, jež nyní mohli na vlastní oči probádat Západ, kterým se tolik let nechávali inspirovat. Měli možnost se dostat i do ateliérů známých zahraničních architektů a nechat se jimi inspirovat pro vlastní tvorbu. Otevření státních hranic využívá i druhá strana. Zahraniční architekti v Československu hledají zajímavé zakázky a následují je i zahraniční investoři a developři.

³⁴ ŠVÁCHA, Rostislav. *Česká architektura a její přísnost*, op. cit., s. 16.

³⁵ Tamtéž. s. 17.

³⁶ LUKEŠ, Zdeněk. *Architektura 20. století*, op. cit., s. 20.

³⁷ ŠVÁCHA, Rostislav. *Česká architektura a její přísnost*, op. cit., s. 18.

³⁸ Tamtéž. s. 19.

Druhou změnu přineslo znovuzavedení soukromého vlastnictví a podnikání, kdy se občanům zpět navrátily pozemky a budovy, a některé státní instituce se na úkor toho rozpadly. Architekti a obchodníci začali znovu podnikat ve své činnosti. Další změnou bylo i rozdělení Československé republiky v roce 1993 na dva samostatné státy. „Českou architektonickou scénu tento rozchod ochudil, protože se zdá, že její slovenští partneři pěstovali architekturu uvolněnější, než žádá česká přísnoť.“³⁹

Co se týče samotného Ústí nad Labem, zde nalezneme vedle zmíněného socialistického realismu i jinou poválečnou tvorbu, kterou je například tzv. měkký modernismus. Ovšem nejčtenější zastoupení měl až brutalismus, který se objevuje v samotném centru města. V tomto stylu se tvořilo především v druhé polovině 70. let a v první polovině let 80. Postmoderna se zde objevila až na začátku 90. let a v tomto duchu se odvíjí i dnešní tvorba. Příkladem nám může být nedávno vybudované obchodní centrum Forum (obr. 3) od holandských autorů.⁴⁰

Samotnou kapitolu by mohla zastoupit výstavba panelových domů, která se masivním způsobem začala budovat na konci padesátých let dvacátého století. Ústí nad Labem není výjimkou, i když počátek je zde zaznamenán o něco později. Pro Ústí to tak znamenalo ideální bytovou situaci a to zejména ze dvou důvodů. Za prvé se jednalo o ekonomické řešení ve smyslu lepšího bydlení a za druhé šlo propagaci tehdejší ideologie, která byla ukryta v heslech o lepším zítřku. V důsledku toho ovšem Ústí nad Labem ztratilo urbanistickou hodnotu města.⁴¹

³⁹ ŠVÁCHA, Rostislav. *Česká architektura a její přísnoť*, op. cit., s. 21.

⁴⁰ PÁRAL, Matěj. *Obchodní centrum Forum* [on-line]. [cit. 2011-04-08]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/236-obchodni-centrum-forum>>.

⁴¹ PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století*, op. cit., s. 13.

4. FUNKCIONALISMUS

4.1. Vymezení pojmu

Funkcionalismus, jak už samotný název značí, představuje architektonický směr kladoucí důraz na funkci objektu, „[...] na jeho praktické využití či provozní upotřebení v souladu s účelem, pro který byla stavba navržena a postavena.“⁴² Pro funkcionalismus jsou typické pravoúhlé a jednoduché tvary, geometrická čistota, strohost (tedy absence všelijakých zdobných prvků), nekomplikovanost a mnohdy mají i ploché střechy s terasami. Stavěly se objekty všeho druhu – vily, školní areály, administrativní budovy, činžovní domy, nemocnice, továrny, železobetonové mosty, atd. Architekti se také snažili o vhodné zapojení budov do krajiny.⁴³ Funkcionalismus se do značné míry, což platí alespoň pro jeho ranou fázi, překrývá s konstruktivismem zaměřujícím se na konstrukční stránku sebe sama a tuto část nechává v konečné etapě realizace zcela viditelnou⁴⁴ a purismem směřujícím k „[...] očištění architektury od všeho samoučelného dekoru, k maximálnímu formovému zjednodušení a k využívání estetických a fyzických vlastností použitých materiálů.“⁴⁵ Mnohdy je ovšem obtížné je od sebe odlišit a mnohdy je pokládáme za jednu a tutéž věc. Celkově se ve 20. století setkáváme s problémem týkající se vymezení slohů, stejně tak jako s jejich vymezením časovým. Přesto můžeme tvrdit, že funkcionalismus se objevuje převážně od dvacátých let dvacátého století až do začátku druhé světové války, s ní přichází jakási architektonická stagnace zbrzdující její vývoj, a znovu se na krátkou dobu objevuje v poválečné době, kdy představuje východisko pro novou tvorbu.⁴⁶ Již během třicátých let dvacátého století funkcionalismus nabyl významu mezinárodního rázu.

⁴² HEROUT, Jaroslav. *Staletí kolem nás*, op. cit., s. 310.

⁴³ LUKEŠ, Zdeněk. *Architektura 20. století*, op. cit., s. 23.

⁴⁴ HEROUT, Jaroslav. *Staletí kolem nás*, op. cit., s. 309.

⁴⁵ ŠLAPETA, Vladimír, JANDÁČEK, Václav. *Český funkcionalismus*. Praha: Česká komora autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě, 2004. ISBN 80-7293-077-X (EXPO DATA). s. 307.

⁴⁶ Tamtéž. s. 311.

4.2. Zahraniční počátky

Počátky funkcionalismu jsou spojovány s významným francouzským malířem a architektem švýcarského původu Charlesem Édouardem Jeanneretem. Ten nejdříve tvořil a publikoval pod pseudonymem Sauginier, což bylo jméno po jeho matce, poté jako LeCorbusier-Saugnier a nakonec se definitivně rozhodl pro Le Corbusiere, pod kterým ho zná celý svět.⁴⁷ Jeho práce se zaměřuje na moderní architekturu a dnes je považován za největšího architektonického tvůrce 20. století. V moderní architektuře se snažil uplatnit sociální program zdravého, hygienistického a levného bydlení dostupného pro všechny lidi bez ohledu na jejich ekonomické postavení.⁴⁸ Jeho tvorba vycházela z mnoha různých směrů, jakým je například již zmiňovaný konstruktivismus, funkcionalismus či purismus, ale také brutalismus.

Do architektonického světa přinesl inovativní a převratnou myšlenku, když svislé podpory železobetonové konstrukce sloučil s vodorovnými deskami tvořícími plochu podlaží. Další jeho idea se týkala urbanismu, která měla podobu tzv. slunečního města, kde by každý byt měl několikahodinové přímé sluneční záření. Zde by tisíce obyvatel bydlelo ve vysokých budovách, čímž by byl ušetřen velký prostor pozemků, který by se využil na výstavbu parků, ale zužitkovala by se i plocha „[...] *zastavěná jednak postavením domů na železobetonové nohy, aby se prostorem vynechaného přízemí dalo volně procházet, jednak umístěním zahrad, bazénů, školek pro děti apod. na ploché střechy.*“⁴⁹ Pro země, které disponují přemírou slunce, navíc vymyslel světlolamy představující svislé desky regulující sluneční svit.⁵⁰ Mnoho Le Corbusierových nápadů přebírá i česká architektura. Zejména z řad mladší generace, která inklinuje k avantgardní tvorbě.⁵¹

Přestože funkcionalistická tvorba představovala určité pozitivum pro společnost, nebudila zprvu nadšení. Dokonce byla na výstavě ve Stuttgartu označena soudobým kritikem za „marockou vesnici“.⁵² Počáteční nedůvěru a odsuzování nové tvorby vystřídalo až zjištění pragmatičnosti.

⁴⁷ ŠLAPETA, Vladimír, JANDÁČEK, Václav. *Český funkcionalismus*, op. cit., s. 5.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ HEROUT, Jaroslav. *Staletí kolem nás*, op. cit., s. 312.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ LUKEŠ, Zdeněk. *Splátka dluhu: Praha a její německy hovořící architekti 1900 – 1938*. Praha: Fraktály, 2002. ISBN 80-86627-04-7. s. 16.

⁵² PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století*, op. cit., s. 17.

4.3. Kritika Karla Teigeho

Ačkoliv Karel Teige nebyl architektem, stala se architektonická kritika jednou z jeho hlavních zájmů a velice často na ni reagoval. Pro tehdejší Československo představoval nevýznamnějšího a nevlivnějšího mluvčího architektonické avantgardy meziválečného období, jehož zásady se staly velice ráznými a zásadními. Budoucnost architektury viděl ve funkcionalismu, stejně tak jako Le Corbusier, přesto svou kritiku zaměřoval i na něho.

Oba dva se stali zastánci a propagátory avantgardního hnutí, ale i přesto se v důležitém bodě rozcházejí. Karel Teige považuje architekturu jako přísnou vědeckou disciplínu. A „obecně lze říci, že Teigemu byla věda nejvyšší instancí, ke které lidstvo dospělo a která mu otevírá cestu k jediné pravdě.“⁵³ Le Corbusier je jiného názoru. Ten „[...] považuje za důležitou součást tvorby kompozici a jeho architektura nese charakter okouzlení technicistní estetikou [...]“⁵⁴ Karel Teige jako redaktor časopisu Stavba se na svém názoru shodl i se svými kolegy. Ti se totiž nenápadným způsobem distancovali od estetických aspektů Le Corbusierovy tvorby.⁵⁵ Podle Karla Teigeho již skončila éra, v níž by se architektura dala považovat za druh umění, a nastává éra nová, kdy se architektura stává vědou opřenou zejména o poznatky fyziky, medicíny, statiky, hygieny atd.

Karel Teige dále zastává názor, že je architekt povinen si jasně vymezit účel stavby a z něj automaticky vyplyne architektonická forma. Narušujícím elementem tohoto vzniku může být nadbytečné a neekonomické „plus“ uměleckých nároků architekta. Le Corbusier naopak tohoto „plusu“ využívá a Karel Teige mu oponuje tím, že jeho tvorba takto zastupuje starý architektonický názor „Je to zkrátka názor, že k vědeckému řešení, aby se stalo důstojnou architekturou, musí přistoupiti ještě nějaké plus. Toto plus však buď může účelnosti prospívat a funkcielnost zesilovat, pak je to ovšem také účelnost a funkčnost a žádné plus, anebo jí škodit, pak je to ovšem minus, anebo posléze ani neprospívat ani neškodit, a pak je to nadbytečnost a zbytečnost, tedy také minus.“⁵⁶ Na základě odstranění všech umělecko-estetických prvků hodnotil Karel Teige veškerou dobovou architektonickou tvorbu jak u nás, tak i v zahraničí. Vzhledem k tomu, že se jednalo o předního teoretika české architektury, měl

⁵³ PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století*, op. cit., s. 43.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ ŠVÁCHA, Rostislav. *Česká architektura a její přísnost*, op. cit., s. 10.

⁵⁶ Tamtéž. s. 11.

určitý podíl na jeho tvůrčím vlivu. „*Proto převážná část architektonické produkce v tehdejšímu Československu představuje pozoruhodnou „jednotu“ tvarových prostředků, [...]“*⁵⁷

Karel Teige se vždy hlásil k marxismu a věřil, že vědecký funkcionalismus začne v novém socialistickém řádu už v kapitalismu fungovat, protože takovéto typy staveb uspíší vývoj society k socialismu a komunismu. Tento názor mohl uplatnit již ve 30. letech, kdy Československo postihly léta krize a občané tak hledali útěchu v levicově postavených stranách. Během prvních pár let ve 30. letech nebyla kritika Le Corbusierovy tvorby středem Teigeho zájmu, tou se stala kritika buržoazního individualismu a subjektivismu, které byly nositeli tak nenáviděného plusu v podobě originality⁵⁸ či zastaralých jednorodinných bytů. Karel Teige však doufal, že se na tento typ architektury jednou pro vždy zapomene a vítěznou architektonickou podobou se stane funkcionalistická standardizace a normalizace.⁵⁹ funkcionalismus poslouží k vývoji myšlení odpoutání se od uměleckého pojetí

Vzhledem ke svému levicovému smýšlení byl Karel Teige zaskočen sovětskou architekturou socialistického realismu, který se prvně objevil v roce 1932. Byl překvapen jeho neoklasicistním pojetím. Do této doby byl totiž přesvědčen, že zrovna zmiňovaný styl bude vzorovým příkladem ve využití vědeckých zákonů. Touto situací došel k závěru, „[...] že slabá stránka dosavadního pojetí vědeckého funkcionalismu spočívala v nezájmu o potřeby lidské psychiky, emotivity, podvědomí.“⁶⁰

4.4. Funkcionalismus v ČSR

Na našem území se funkcionalismus od toho světového lišil pouze tím, že byl podroben určité přísnosti, kterou v sobě obsahoval.

Jak již bylo zmíněno v předešlé podkapitole, Karel Teige svou propagací vědeckého funkcionalismu ovlivnil architektonickou tvorbu na našem území. Dobrý postřeh poznamenal Karel Honzík, český architekt a teoretik, když k českému funkcionalismu přiřadil vlastnosti těžkopádnosti, opatrnosti, pedanterii, nechuť k prudkým kontrastům a postrádání všelijaké

⁵⁷ PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století*, op. cit., s. 43.

⁵⁸ V této době byl Taige čím dál tím více přesvědčen, že Le Corbusierova originální tvorba je důkazem asociálnosti a tedy i amorálním estétstvím.

⁵⁹ ŠVÁCHA, Rostislav. *Česká architektura a její přísnost*, op. cit., s. 12 – 13.

⁶⁰ Tamtéž. s. 14.

výtvarné radosti.⁶¹ Karel Teige ovšem nebyl jedinou inspirací pro naši tvorbu. Centrem architektonického dění a inspirace se stala Paříž, která dávala Československé a později i České republice tvůrčí podnět, a to především prostřednictvím Le Corbusierových myšlenek. Například již zmíněnou ideu slunečního města, i když v trochu pozměněné podobě. Výškové budovy, obklopené zelení kolem, stojící na železobetonových nohou a ukončené rovnou střechou, jsou zachovány. Ale změny přinesly vestavěná dětská pískoviště a hřiště pro dospělé, které nejsou umístěny na ploše střech, ale v samotném jádru sídlišť, jež jsou obohaceny plastikami, vodními nádržemi a vodotrysky.⁶²

Celkově bychom naši funkcionalistickou tvorbu mohli charakterizovat následovně. Její vizuální stránka se drží základních geometrických tvarů ukončených vodorovně plochou střechou či terasou. A snaží se o co nejnižší plastické členění, „[...] kde hlavní podíl na estetickém výsledku připadá proporcím, skladbě hmot, poměru okenních otvorů a vůbec prosklených ploch ke stěně [...]“⁶³ Vnější prostory jsou buď omítnuté nebo pokryté obklady z keramiky, v jiném případě jsou bez omítnutí pokryty pouze pálenými cihlami. Nebo jako u továrních objektů firmy Baťa je kladen důraz na konstruktivistickou stránku budovy za pomoci viditelného betonového skeletu. „Usiluje se o větší sepětí vnitřního uspořádání s vnějškem a o citlivé zasazování architektury do prostředí.“⁶⁴ Snahou architektů je také otázka řešení větších celků vyžadujících urbanistické řešení.

4.4.1. Sociokulturní situace v ČSR a Ústí n/L

Funkcionalismus byl šířen především z řad uměleckých sdružení. Jednou z neprogresivnějších byl umělecký avantgardní spolek Devětsil (později přejmenován na Svaz moderní kultury Devětsil). Zde se k architektonické situaci nejčastěji vyjadřoval teoretik Karel Teige, architekti Karel Honzík, Jaromír Krejcar, Evžen Linhart, Jaroslav Fragner, aj. V roce 1929 toto sdružení nahradila organizace Levá fronta. Funkcionalistickou situací se

⁶¹ ŠVÁCHA, Rostislav. *Česká architektura a její příslost*, op. cit., s. 12 – 13.

⁶² HEROUT, Jaroslav. *Staletí kolem nás*, op. cit., s. 323 – 324.

⁶³ Tamtéž. s. 313.

⁶⁴ Tamtéž.

také hodně zabýval spolek Klubu architektů a časopis Stavba v čele s redaktorem Karlem Teigem.⁶⁵

V Ústí nad Labem byl takovýto spolek jeden, i když se u něj architektonická situace neřešila v takové míře jako v Devětsilu či Klubu architektů. Jednalo se totiž o sdružení německých výtvarných umělců z Čech s názvem Metznerbund. Spolek pojmenovaný po zesnulém sochaři Franzi Metznerovi byl sice založen v Praze profesorem malířské akademie Karlem Krattnerem v roce 1919, ale svou pobočku měl i v Ústí. Ten se nazýval Labská župa a jednalo se o umělce z Ústí, Teplic, Děčína, České Kamenice a České Lípy. Mezi členy v zastoupení architektů byli například Franz Josef Arnold, Hermann Eichler, Ing. Wilhelm Etzel, Rudolf Geisler, Franz Ludwig, Ernst Richter a Ernst Rücker. Mimo jiné zde byli členové v zastoupení malířů jako byl Georg Grosman, Walter Hermann, ale především Ernst Neuschul a Rudolf Popper. Ostatní příslušníci sdružení byli zejména učitelé na středních školách a architekti.⁶⁶ Ústecký Metznerbund spolupracoval s místním Spolkem pro péči o umění, který svou činnost zaměřoval na pořádání výstav, literárních večerů, přednášek a hudebních koncertů. V roce 1912 získal prostory v městské knihovně. Právě zde se pořádaly četné výstavy členů Metznerbundu. Existence Spolku byla definitivně ukončena v roce 1939 příchodem nacistů.⁶⁷

⁶⁵ ŠVÁCHA, Rostislav. *Česká architektura a její přísnost*, op. cit., s. 10 – 12.

⁶⁶ KAISEROVÁ, Kristina, KAISER, Vladimír [et al.]. *Dějiny města Ústí nad Labem*, op. cit., s. 195 – 197.

⁶⁷ Tamtéž. s. 189.

5. ÚSTECKÝ FUNKCIONALISMUS

Za první funkcionalistickou stavbou, která se objevila ve městě Ústí nad Labem, bychom snad mohli považovat vilu Viktora Ratky od architekta Josefa Ringela (viz. kapitola 6.1.). Do této doby se zde nejčastěji objevovaly architektonické tendence v podobě secese a také expresionismu převzatého z Německa. Ten zdejší tvorbu ovlivňoval i u většiny budov v období, kdy se zde stavělo ve funkcionalistickém tvarosloví (viz. kapitola 3.1. a část kapitoly 3.2.).

V Ústí nad Labem nalezneme funkcionalistické stavby zejména v zastoupení komunálních bytů, rodinných vil, obchodních domů, sídlišť, ale i jedné základní školy.

Co se týče kapitoly Ústecký funkcionalismus, jsou podkapitoly seřazeny kvůli lepší orientaci podle architektů souvisejících se zmíněnými stavbami. Tyto vybrané budovy nebudou rozebírány dopodrobna. V některých případech to totiž není možné, protože se nedochovaly žádné materiály, které by nás blíže seznámily s výstavbou. Spíše se bude jednat o stručný přehled staveb se základními informacemi. Vyšší pozornost bude věnována třetí zmíněné budově (viz. kapitola 6.3.), protože se jedná o unikátní ústecký skvost od významného českého architekta Josefa Gočára, a tudíž jsou k němu materiály dostupnější.

5.1. Josef Ringel

Stavitel a ústecký soudní znalec Josef Ringel navrhl vilu (obr. 4) ústeckému hudebníkovi Viktoru Ratkovi v roce 1927 a o rok později byla budova dokončena. Před výstavbou byly Viktoru Ratkovi předloženy dva návrhy. Jeden s použitím valbové střechy s námětky, který podtrhoval vliv nové věcnosti, a druhý s použitím ploché střechy. Majitel nakonec první projekt zavrhl a rozhodl se pro radikálnější řešení právě v podobě ploché betonové střechy. Můžeme tedy říci, že se v Ústí nad Labem jedná o první vilu, u které je tento prvek typický pro funkcionalismus použit. Přesto celková podoba stavby není pouze funkcionalistická, ale obsahuje v sobě také prvky expresionismu.⁶⁸

⁶⁸ PÁRAL, Matěj. *Vila Viktora Ratky* [online]. [cit. 2011-05-02]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/176-vila-viktora-ratky>>.

Stavba je situována v centru vilové zástavby v městské části Klíše a jedná se o třípodlažní dům. „Základní hmotu tvoří prostý převýšený kubus, dům přesto vyniká hravým a osobitým vzhledem. Nevýraznější prvek představuje střešní nástavba. Ze tří stran ustupuje dovnitř půdorysu, čímž vznikla na okraji střechy terasa v podobě neúplného ochozu. [...] Moderní vzhled podtrhovalo lodní zábradlí na balkoně a kolem terasy.“⁶⁹

Z boku vily je připojeno venkovní schodiště, které vedlo ke vstupu do budovy. Ačkoliv byla vila vystavěna s ohledem na potřeby jedné rodiny, byla původně navržena jako dům s dvěma menšími byty. Interiér budovy obsahoval předsíň a schodiště, který byl pro obě dvě části domu společný. V přízemí a prvním patře se dále nacházely dva pokoje a kuchyň. Přízemí navíc obsahovalo krytou verandu a první patro balkon. Na první pohled je na budově dominantní střešní nástavba, která sloužila jako půdní úložný prostor a zároveň i jako vstup na prostornou střešní terasu.

Sám majitel Viktor Ratka se podílel na výstavbě své vily, kdy korigoval plány a řídil i veškeré práce spojené se výstavbou, což asi nebylo zrovna nešťastnějším řešením. Krátce po dostavbě se musel potýkat s problémem propadání betonové střešní desky. Viktor Ratka se nakonec rozhodl vilu prodat v roce 1929 manželům Goppoldovým, kterým bylo doporučeno od statiků, aby střechu podložili klasickou dřevěnou střechou. Celkově u vily proběhlo několik nešetných rekonstrukcí, které nedbaly na původní a originální podobu budovy. Při přestavbě došlo například k přezdění, výměně oken, odstranění lodního zábradlí a k použití nevhodných materiálů jako je dřevo či plast.⁷⁰

5.2. Franz Josef Arnold

F. J. Arnold byl městský německý architekt a vedoucí stavebního úřadu v Ústí nad Labem.⁷¹ Stal se jako první vedoucím ústecké pobočky Metznerbundu, později ho vystřídal sochař Josef Vogta a architekt Ernst Richter.⁷² „F. J. Arnold se narodil 18. ledna 1888 v Ústí

⁶⁹ KRSEK, Martin. Vila Viktora Ratky. In *Slavné vily Ústeckého kraje*. PAVLÍČEK, Tomáš. 1. vyd. Praha: Foibos, 2007. ISBN 978-80-87073-04-9. s. 88.

⁷⁰ Tamtéž. s. 88 – 89.

⁷¹ PÁRAL, Matěj. *Franz Josef Arnold* [on-line]. [cit. 2011-05-11]. Dostupné z < <http://www.usti-aussig.net/autori/karta/jmeno/40-franz-josef-arnold>>.

⁷² KAISEROVÁ, Kristina, KAISER, Vladimír [et al.]. *Dějiny města Ústí nad Labem*, op. cit., s. 195.

nad Labem, kde vystudoval střední školu a po té nastoupil na vysoké učení technické v Drážďanech a na drážďanskou akademii výtvarných umění. Za první světové války byl povolán do vojenské služby, během které utrpěl zranění. Po vyléčení se navrátil opět do Ústí. Na sklonku války, kdy se už rozbíhaly přípravy na vznik Československa, složil zkoušky na stavebního mistra a vstoupil do služeb města.⁷³ Je autorem několika výrazných staveb určující dnešní podobu města Ústí. Jeho nejproduktivnější období je datováno zejména od konce 20. let do konce 30. let 20. století. V rané fázi své tvorby spolupracoval se starším kolegou Ernestem Krobem, která směřovala spíše ke konzervativnější podobě. Později se přiklonil k architektuře nové věčnosti a po II. světové válce byl odsunut z Československa.⁷⁴

Tato kapitola se věnuje realizaci jeho tří obytných domů a okresní nemocnice. V Ústí bychom ovšem našli i jiné zastoupení, například v podobě dnešní zdravotnické školy⁷⁵ či dvou spořitelén. Ve všech těchto budovách se navzájem prolínají nejrůznější styly, především je to ale expresionismus, nová věčnost a do jisté míry i funkcionalismus. Pro svůj německý původ byl bohužel tento architekt po II. světové válce odsunut z Ústí nad Labem.

5.2.1. Městské obytné domy

Projev bytové tísně byl zaznamenán zejména po I. světové válce. Tuto situaci byla potřeba řešit. Proto se město rozhodlo pro vybudování komunálních bytů, které měly sloužit dělnické třídě. První vlna výstavby byla zahájena již v dubnu roku 1919, kdy se postavilo prvních sedm velkých třípodlažních bytů v Palachově, Pasteurově ulici a ulici U Nemocnice.⁷⁶ Další vlna proběhla znovu na Klíši a to v letech 1927 – 1928. Tentokrát se jednalo o ulice Klíšská, Resslerova a Na Popluží. Zde se projevilo ukázkové použití jednoduchého tvarosloví a distancování se od jakéhokoliv detailu. Vstupy do budov byly zapuštěné a vytvářely tak plastický portál. Byly zde také použity zasklené lodžie.⁷⁷

⁷³ ŠLAIS, Hynek. *F. J. Arnold, autor S-domů* [on-line]. [cit. 2011-05-08]. Výňatek ze seminární práce dostupný z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/22-s-domy>>.

⁷⁴ PÁRAL, Matěj. *Franz Josef Arnold* [on-line]. [cit. 2011-05-11]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/autori/karta/jmeno/40-franz-josef-arnold>>.

⁷⁵ Ta byla dokončena v roce 1932 vedle Gočárový Menšinové obecné a měšťanské školy a sloužila jako německé dívčí reformní reálné gymnázium.

⁷⁶ KAISEROVÁ, Kristina, KAISER, Vladimír [et al.]. *Dějiny města Ústí nad Labem*, op. cit., s. 169.

⁷⁷ PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století*, op. cit., s. 85.

Na výstavbě domů (obr. 5) v Klíšské ulici se již podílel také F. J. Arnold spolu s Ernstem Krobem. Zde bychom našli zřejmý posun architektů k funkcionalistickému tvarosloví a příklon k nové věcnosti. Při výstavbě byl dodržován princip zahradních měst. Budovy jsou zasazovány do řad za sebou směřující od východní části města k západní a jsou oddělené volným prostorem, což bylo v této době typické zejména pro německou tvorbu. Budovy se vyznačují plochou střechou a čistě jednoduchou fasádou.

5.2.2. Bytový dům s madonou

V Masarykově ulici, nedaleko Klíše, je umístěna výrazně čnicí budova (obr. 6) nad okolní zástavbou od F. J. Arnolda. Tentokrát se jedná o projekt, na kterém spolupracoval s Erichem Breindlem. Výstavba proběhla v letech 1929 – 1930. Zakázka byla objednána od ústeckého průmyslového podniku Spolku pro chemickou a hutní výrobu, která zde chtěla ubytovat své zaměstnance.⁷⁸

Půdorys má podobu tvaru písmene L. Budova je pojata v naprosto jednoduché podobě a je oproštěna od jakéhokoliv zdobného prvku. Nejedná se ovšem o čistě funkcionalistickou podobu, i když svým způsobem jsou zde její prvky obsaženy, ale spíše o expresionismus a novou věcnost. Kromě přízemí má všech pět obytných pater balkon narušující jinak hladkou fasádu budovy. Stavba je zakončena nápadnou římsou, která je zvýrazněna plastickým pásem v omítce. Budova je zakončena plochou střechou. Zajímavým doplňkem budovy se stává unikátní zdobení vchodu. Zde je umístěn reliéf v abstraktním provedení zobrazující madonu s dítětem v náručí.⁷⁹

5.2.3. S-domy

F. J. Arnold se na komunální výstavbě na Klíši, nedaleko již zmiňovaných městských domů v Klíšské ulici, podílel ještě jednou. Jeho spolupracovníkem se stal znovu Ernst Krob.⁸⁰

⁷⁸ PÁRAL, Matěj. *Bytový dům s madonou* [on-line]. [cit. 2011-05-07]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/85-bytovy-dum-s-madonou>>.

⁷⁹ PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století*, op. cit., s. 80.

⁸⁰ PÁRAL, Matěj. *S-domy* [on-line]. [cit. 2011-05-08]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/22-s-domy>>.

Jedná se o komplex dvou dlouhých domů, kdy první spodní budova je situována v ulici Mezidomí a nad ní, v rozmezí 30 metrů, stojí druhá identická budova v ulici Na Vlnovce. Vznik obytných staveb (obr. 7) je datován v roce 1933. Jejich výjimečnost a typičnost je dána tím, že mají půdorys ve tvaru písmene S a částečně se snaží kopírovat zakřivení terénu a komunikace. Kromě typického esovitého zakřivení mají také ploché střechy a vně plášť budovy jakousi pavlač spojující byty. Tyto pavlače jsou umístěné vždy v hlavním průčelí budovy směřující k severu. Pavlač je několikrát přerušena schodišti. Jejich plášť tvoří výraznou věž prostupující do popředí budovy.

Obě stavby obsahovaly celkem 208 bytů. Dnes, skoro po 80 letech, je tomu jinak, protože někteří majitelé si nechali propojit dva byty v jeden celek.⁸¹ Stavební náklady se vyšplhaly k necelým 10 milionům korun a i v období krize výstavba zaručovala dostatek pracovních míst.⁸² Slunný interiér budov tvořila předsíň, kuchyň, ložnice, koupelna, spíž, záchod a jižně položený balkon. V obou domech se také nacházely čtyři prádelny, čtyři sušárny a sklepy určené pro každý byt zvlášť. Na bočních stranách budov byly zavedeny malé přízemní obchody.⁸³

Tyto domy byly inspirovány německým vzorem, takže se na nich podepsala i expresionistická tvorba. Další složku znovu tvoří i nová věcnost a funkcionalistické tvarosloví.⁸⁴ Domy byly dokonce tak inspirativní, že výstavba iniciovala v roce 1933 konferenci o bydlení.⁸⁵

5.2.4. Okresní nemocnice

Stará budova Masarykovy nemocnice byla nevyhovující jak komfortem, tak i nedostačující kapacitou.⁸⁶ Rozrůstající se město vyžadovalo novou větší budovu, která by

⁸¹ PÁRAL, Matěj. *S-domy* [on-line]. [cit. 2011-05-08]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/22-s-domy>>.

⁸² KAISEROVÁ, Kristina, KAISER, Vladimír [et al.]. *Dějiny města Ústí nad Labem*, op. cit., s. 170.

⁸³ ŠLAIS, Hynek. *F. J. Arnold, autor S-domů* [on-line]. [cit. 2011-05-08]. Výňatek ze seminární práce dostupný z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/22-s-domy>>.

⁸⁴ PÁRAL, Matěj. *S-domy* [on-line]. [cit. 2011-05-08]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/22-s-domy>>.

⁸⁵ LIPUS, Radovan, VÁVRA, David. *Šumná města*. 1. vyd. 2. kniha. Brno: Petrov, 2003. ISBN 80-7227-177-6. s. 213.

⁸⁶ PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století*, op. cit., s. 80.

pojala až 800 lůžek. Město financující výstavbu nemocnice (obr. 8) zpočátku váhalo, kde novou stavbu postavit. Nakonec se rozhodlo pro původní staré místo. Stavitelské práce se původně měly odehrávat celkem ve čtyřech etapách. A to tak, že stará oddělení budou postupně nahrazována těmi novými. „V první byla výstavba kuchyně, prádelny a velkého interního pavilónu. V druhé etapě byl plánován velký chirurgický pavilón. Mezi oběma pavilóny měla být postavena velká budova pro administrativu, centrální laboratoř, centrální rentgen, balneologii a fyzikální léčbu a budova pro ošetřovatelky. Poslední, čtvrtá etapa, předpokládala stavbu prosektury.“⁸⁷

Projektanty byli znovu pověřeni F. J. Arnold a E. Krob.⁸⁸ První etapa architektonické práce byla započata ke konci roku 1926 a následovné otevření pavilónu se uskutečnilo v roce 1930. Dominující interní oddělení obsahovalo oddělení vnitřních, pohlavních a kožních nemocí a rentgenologii. Další, druhá část, výstavby začala následujícího roku a byla dokončena až v roce 1937. „Kromě chirurgie pro muže a ženy tu bylo v přízemí úrazové oddělení, v 2. patře oddělení oční, nosní, ušní a krční, ve 4. patře oddělení porodnické, v 5. patře dětská chirurgie. V 6. patře byly byty lékařů, sester [...], uklízeček a pomocnic a přednáškový sál.“⁸⁹ Ve spojovací části interního a chirurgického oddělení byly umístěny operační sály. K plánované třetí a čtvrté etapě výstavby bohužel nedošlo v důsledku následné okupace, přesto došlo ke zvýšení kapacity lůžek na počet 744. Celkové náklady se tak vyšplhaly do výše 53 milionů korun, které byly z větší části dotovány státem a zbývající finanční podíl padl na okres a město.⁹⁰

Obě oddělení jsou výškové osově souměrné budovy s obdélníkovým půdorysem. U obou pavilónů jsou použity prosklené rizality, i když interní oddělení je řešeno poněkud prostějším způsobem. Naopak u chirurgického oddělení má budova vyšší rozměry, jeho rizality jsou více členitější, mohutnější a postupně odstupňované. V 6. patře je umístěna lodžie po celé délce budovy. V interiéru jsou dodnes například zachovány původní detaily zábradlí z leštěného kovu.⁹¹

⁸⁷ KAISEROVÁ, Kristina, KAISER, Vladimír [et al.]. *Dějiny města Ústí nad Labem*, op. cit., s. 175 – 176.

⁸⁸ PÁRAL, Matěj. *Okresní nemocnice* [on-line]. [cit. 2011-05-08]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/61-okresni-nemocnice>>.

⁸⁹ KAISEROVÁ, Kristina, KAISER, Vladimír [et al.]. *Dějiny města Ústí nad Labem*, op. cit., s. 176.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století*, op. cit., s. 81.

Celková výstavba obou pavilónů trvala dohromady 11 let, což se také projevilo na konečné podobě budovy. Stavbu bychom mohli zařadit mezi funkcionalistickou architekturu spojenou se stylem nové věcnosti a dnes slouží jako kampus University Jana Evangelisty Purkyně.⁹²

5.3. Josef Gočár

Jako důkaz snahy o prosazení české society mezi převládající německou majoritou nám může posloužit masivní výstavba školních budov. Ve funkcionalistickém stylu však najdeme v Ústí nad Labem takovouto stavbu pouze jednu. Jedná se o základní školu Palachovu (obr. 9).

Vznik budovy byl spjat s nedostačující kapacitou první české obecné školy založené v roce 1919 v Solní ulici.⁹³ Tato stará školní budova nemohla nadále pojmout vzrůstající počet českých žáků, a proto se tehdejší československý stát rozhodl financovat výstavbu nové budovy. Projekt byl vytvořen Josefem Gočárem v roce 1926 a stavba měla sloužit jako mateřská, obecná a občanská škola.⁹⁴

V roce 1925 na Mírovém náměstí v Ústí nad Labem proběhla demonstrace z řad německých nacionalistů, kteří byli zásadně proti finanční podpoře českých menšinových škol.⁹⁵ Důvod demonstrace byl jednoduchý. České menšinové školy byly tehdy dotovány státem, kam odváděli daně zejména Němci. Je tedy možné, že z tohoto důvodu se výstavba Menšinové obecné a měšťanské školy protáhla až do roku 1930, kdy byla budova dokončena. Nedostatek finančních prostředků také zapříčinil omezení některých původních interiérových pomůcek, například nedošlo k výstavbě centrálních šaten. Školní výuka započala 28. září 1930, kdy byla budova slavnostně otevřena.⁹⁶ Přestože byl objekt původně navržen pro 600 žáků, ze školního roku 1932/33 je patrné, že školu v těchto letech navštěvovalo 631 žáků a

⁹² PÁRAL, Matěj. *Okresní nemocnice* [on-line]. [cit. 2011-05-08]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/61-okresni-nemocnice>>.

⁹³ KAISEROVÁ, Kristina, KAISER, Vladimír [et al.]. *Dějiny města Ústí nad Labem*, op. cit., s. 183.

⁹⁴ LUKEŠ, Zdeněk, PANOCH, Pavel [et al.]. *Josef Gočár*. 1. vyd. Praha: Titanic, 2010. ISBN 978-80-86652-44-3. s. 166.

⁹⁵ KAISEROVÁ, Kristina, KAISER, Vladimír [et al.]. *Dějiny města Ústí nad Labem*, op. cit., s. 183.

⁹⁶ LUKEŠ, Zdeněk, PANOCH, Pavel [et al.]. *Josef Gočár*, op. cit., s.166 – 167.

celkový počet tříd byl 19.⁹⁷ Na tehdejší poměry se budova také mohla pyšnit statutem rané moderní budovy s nadstandardním areálem.⁹⁸ I přes tyto okolnosti však nepatří mezi známé dílo Gočárovy tvorby, i když jde o jeho jedinou stavbu v Ústeckém kraji. Co přimělo jednu z největších osobností meziválečné architektury k vytvoření projektu se zcela jistě neví, ale nejrealističtější předpokladem se stala výzva z pozice tehdejšího československého státu, pro který měla budova představovat symbol nové republiky, a tudíž byla pro stát velice důležitá.⁹⁹

Výstavba budovy přinesla také dva protipóly hodnocení a reakcí. Jedna část města se stavila k budově pozitivně. Ta druhá část ji ovšem kritizovala. Důkazem tohoto projevu mohou být místní dobové noviny s názvem *Aussiger Tagblatt* z roku 1930, které reagovaly na novou ústeckou školní budovu s velkým opovržením a označily ji za architektonickou „*nestřídnost školského paláce*“.¹⁰⁰ Tuto reakci zcela jistě zapříčinil již dříve zmíněný počáteční odpor k funkcionalistické tvorbě a zároveň i nacionální aspekt, který se ve městě v této době objevoval.

Objekt budovy nalezneme na návrší Palachovy ulice u nedalekých Městských sadů. Jde o poměrně rozlehlou třípatrovou budovu, která dnes patří mezi nejstarší školní budovy v Ústí nad Labem. Její půdorys připomíná tvar písmena L. A při pohledu z Palachovy ulice se nám naskytne pohled na dva hlavní vchody do budovy. Na travnaté ploše mezi těmito vchody nalezneme nevýraznou kamennou desku z roku 1931 zobrazující lva, který měl představovat symbol české státnosti. Replika velkého státního znaku známého průkopníka novodobého sochařství Otta Gutfreunda byla původně vytvořena pro československý pavilón na Mezinárodní výstavě dekorativního umění v roce 1925, která se konala v Paříži, a autorem pískovcového díla je kamenosochař Otakar Velinský.¹⁰¹ Originál sochy dnes můžeme nalézt v Hradci Králové.¹⁰² I s tímto předmětem se pojí zajímavá historie a neobvyklý osud. Před II. světovou válkou, v roce 1938, se chopili osudu desky vlastenci. Ze strachu z blížících se německých vojsk zakopali tuto desku do země, aby zachovali státní symbol v bezpečí a aby se

⁹⁷ KAISEROVÁ, Kristina, KAISER, Vladimír [et al.]. *Dějiny města Ústí nad Labem*, op. cit., s. 183.

⁹⁸ LUKEŠ, Zdeněk, PANOCH, Pavel [et al.]. *Josef Gočár*, op. cit., s. 166.

⁹⁹ KRSEK, Martin. Historici našli Gočárův plán. *Mladá fronta Dnes – příloha Severní Čechy*, 2010, roč. 21, s. D2.

¹⁰⁰ Tamtéž. s. D1.

¹⁰¹ LUKEŠ, Zdeněk, PANOCH, Pavel [et al.]. *Josef Gočár*, op. cit., s. 384.

¹⁰² *ZŠ Palachova – Skrytý kousek historie uprostřed města* [online]. c2010. [cit. 2010-01-21]. Dostupné z: <<http://usti.naseadresa.cz/cz/s176-detail-zpravy/n44329-ZS-Palachova-Skryty-kousek-historie-uprostred-mesta>>.

nedostal do rukou nepřátel státu. Po konci světové války byla kamenná deska v bezpečí, a proto byla vykopána. Ukryta byla znovu v roce 1964, tentokrát kvůli tomu, že nenesla žádné socialistické znaky.¹⁰³

Vzhled školy je typicky funkcionalistický, nenalezneme tu žádnou dekoraci či jinou exteriérovou výzdobu. Celá budova je opatřena čtvercovými či na délku obdélnými okny, které na první pohled podtrhuje nezvykle jasně modrá barva. Budova je také opatřena dvěma rizality a v každém z nich nalezneme jeden ze vstupů do školy. V rizalitech je umístěno schodiště osvětlené průběžným vertikálním pásem. K tomuto křídlu, směrem na jihovýchod, přiléhá objekt nižšího vzrůstu se zaobleným nárožím, který je využíván jako tělocvična. Ve školním areálu nalezneme rozlehlé venkovní hřiště sloužící k různým sportovním aktivitám. Tato budova se také může pyšnit svou jedinečnou dominantou. Tou je plochá střecha, která byla použita jako jedna z prvních v celém ústeckém kraji.¹⁰⁴

Na počátku ledna 2010, tedy ve stejném roce, kdy škola slavila 80. výročí svého vzniku, objevili historici originální Gočárový plány opatřené razítkem a vlastnoručním podpisem architekta. Do této doby se totiž považovaly za ztracené. K objevu došlo v archivu města Ústí nad Labem, kde spolu s plány a mapami čekaly na správné zařazení. Ředitel archivu Vladimír Kaiser objasnil tuto situaci takto „*Tyhle plány zatím nemohl žádný badatel zkoumat. Správně měly být ve stavebním archivu, ale tam se nedostaly, protože je kdysi nějaký úředník založil ke spisové agendě města, neboť stavbu spolufinancovala radnice. Proto se objevily až nyní, po tolika letech*“.¹⁰⁵ Zjistilo se, že plány jsou opatřené datem 1926 a jejich podoba se vymyká dnešní vizuální stránce budovy. I když nejde o žádné radikální změny, přesto jsou na první pohled patrné. Ze starého plánu z listopadu 1926 je zřejmé, že prvotní architektův záměr obsahoval dvě změny. Tou první jsou fasády. Na dnešní podobě fasády můžeme vidět hladkou a čistě bílou omítku, kdežto v původním plánu Josef Gočár navrhoval obložit budovu cihlově červeným režným zdivem, což se značně podobalo jeho o rok staršímu návrhu Gymnázia K. J. Tyla v Hradci Králové. Tou druhou změnou je průčelí, kde původně měla být umístěna nad vchody dvě okna v obří „lodní“ kruhové podobě. Ty nakonec

¹⁰³ ZŠ Palachova – Skrytý kousek historie uprostřed města [online]. c2010. [cit. 2010-01-21]. Dostupné z: <<http://usti.naseadresa.cz/cz/s176-detail-zpravy/n44329-ZS-Palachova-Skryty-kousek-historie-uprostred-mesta>>.

¹⁰⁴ KRSEK, Martin. Historici našli Gočárův plán, op. cit., s. D1.

¹⁰⁵ Tamtéž.

v realizovaných plánech nahradila vysoká vertikální okna, která jsou praktičtější a technicky méně náročná. Z těchto dvou změn nejspíše sešlo z autorova vlastního rozhodnutí.¹⁰⁶

Dnes již není pochyb, že se jedná o architektonický skvost. Navíc budova je v dobrém stavu a pochází „z rukou“ evropsky významného architekta, který se dnes řadí mezi průkopníky československého funkcionalismu. Přesto tato budova bohužel není na seznamu státem chráněných památek, i když si toto místo zcela jistě zaslouží. Nicméně má alespoň štěstí na majitele, kterým je ústecký magistrát. Ten při nedávné rekonstrukci dbal na architektonickou hodnotu stavby, při níž zachoval vizuální ráz budovy ponecháním původních okenních rámců a jejich nezvykle výrazné modré barvy. Také ředitel školy Marek Plch se snaží o zviditelnění školní budovy v rámci České republiky, k čemuž, jak doufá, přispěje objevení původních Gočárových plánů.¹⁰⁷

5.4. Franz Illing

Franz Illing narozený v roce 1903 v Ústí nad Labem měl svou vlastní architektonickou a projekční kancelář a představoval jednoho z místních architektů.¹⁰⁸ V roce 1930, tehdy ještě jako mladý a začínající architekt, získal zakázku na výstavbu v městské části Klíše. Vilu (obr. 10) si nechal postavit vedle své malé továrny¹⁰⁹ majitel ústeckého velkoobchodu s barvivou Johann Fischer, který se zaměřoval zejména na výrobu speciálních barev pro průmysl, nitrolaků a tmelů.¹¹⁰ Johann Fischer měl se svou manželkou Ninou dohromady čtyři děti - dva chlapce a dvě dívky. Plán stavby byl ovšem navrhnout pouze pro čtyři členy rodiny. Zřejmě proto, že obě jeho dcery byly v této době provdány.

Půdorys budovy má obdélníkový tvar. Ten je mírně narušen vestavěnou prosklenou venkovní verandou, která kryje vstup do domu, se zaobleným schodištěm vedoucím ze zahrady. Fischerova vila má podsklepení, dvě podlaží a podkroví. Sklepní část byla určena pro technické zařízení, kuchyň a pokoj pro kuchařku. Zvýšené přízemí obsahovalo šatnu,

¹⁰⁶ KRSEK, Martin. Historici našli Gočárovův plán, op. cit., s. D1.

¹⁰⁷ Tamtéž. s. D1 – D2.

¹⁰⁸ PÁRAL, Matěj. *Franz Illing* [on-line]. [cit. 2011-04-26]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/autori/karta/jmeno/115-franz-illing>>.

¹⁰⁹ PÁRAL, Matěj. *Fischerova vila* [on-line]. [cit. 2011-04-26]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/177-fischerova-vila>>.

¹¹⁰ KAISEROVÁ, Kristina, KAISER, Vladimír [et al.]. *Dějiny města Ústí nad Labem*, op. cit., s. 116.

halu, pánský pokoj, jídelnu, kuchyň a schodiště vedoucí do prvního patra, kde se nacházely ložnice manželů Fischerových, jejich dvou synů, místnost pro hosty a sociální zařízení. V podkroví byl umístěn pokoj pro služebnou a další místnost, která vedla na střešní terasu.¹¹¹ „Typické pro region je užití cihelných obkladů v detailech sloupků verandy, kamenný obklad soklu a některé detaily kolem oken.“¹¹²

Všechny použité prvky, spolu s čistě omítnutou fasádou bez ozdob, odkazují k funkcionalismu, ale i k modifikovanému charakteru německého expresionismu.¹¹³

5.5. Erwin Katona

Erwin Katona byl známý pražský architekt, který se do Prahy nastěhoval z Budapeště, kde pravděpodobně studoval. Jeho tvorba směřovala především k funkcionalismu a expresionismu. „Těsně před válkou emigroval Katona do Anglie, kde se mu v následujících letech podařilo prosadit několik patentů na produkci montovaných domů.“¹¹⁴ V letech 1947 – 1980 byl členem Královského institutu britských architektů.¹¹⁵

Jeho realizace na severu Čech nejsou příliš známé, i když jen v Ústí nad Labem v městské části Klíše nalezneme nedaleko od sebe jeho tři funkcionalistické vily – vilu Pick, Klimsch a Pietschmannovu vilu. Těchto výtvorů si dokonce vážil natolik, že jejich fotografie použil v časopise *Mein Heim* z roku 1932¹¹⁶ a fotky byly také uveřejněny v jeho vlastní monografii, která vyšla s českým, německým a francouzským textem v roce 1938.¹¹⁷ Samotný autor úvodu přirovnává Katonovu tvorbu k jasné a harmonické jednotnosti půdorysu a formy, nábytku a prostoru. Dále vychvaluje i jeho účinné použití barvy a materiálu, zručného řemeslného provedení a neopomenutí těch nejmenších detailů.¹¹⁸

¹¹¹ PAVLÍČEK, Tomáš. Fischerova vila. In *Slavné vily Ústeckého kraje*, op. cit., s. 103-104.

¹¹² PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století*, op. cit., s. 87.

¹¹³ PAVLÍČEK, Tomáš. Fischerova vila. In *Slavné vily Ústeckého kraje*, op. cit., s. 104.

¹¹⁴ LUKEŠ, Zdeněk. *Splátka dluhu*, op. cit., s. 78.

¹¹⁵ PÁRAL, Matěj. *Erwin Katona* [on-line]. [cit. 2011-05-12]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/autori/karta/jmeno/47-erwin-katona>>.

¹¹⁶ Zde se vyskytuje vila Pick a vila Klimsch.

¹¹⁷ Zde nalezneme pouze vilu Pietschmann.

¹¹⁸ KLEESPIES, Basilej. *Architekt Ervín Katona*. Praha: Orbis, 1938. s. 4.

5.5.1. Vila Pick

Vila Pick (obr. 11) představuje nejmladší stavbu Erwina Katony v Ústí nad Labem. Projektoval ji pro majitele Leo Picka v roce 1930. Stavba stojí v městské části Klíše na rohu ulic Beethovenova a Štefánikova na mírném svahu. Fasáda budovy je čistá a vstup z Beethovenovy ulice je řešen asymetricky s použitím stříšky. Její půdorys je složen ze dvou těles. Hlavní část budovy tvoří krychle, druhou, doplňující složkou, je část válce, který je na krychlovou část vily umístěn ze zahrady. Její zahrada má kaskádové řešení a vstup do budovy ze zahrady je řešen pomocí točitých schodů, které rýsují tvar již zmíněného válce budovy. Dvě terasy a balkon spolu se zahradou jsou položeny od silnice tak, aby byly alespoň částečně kryty od dopravního provozu Beethovenovy ulice. Vila Pick je rozdělena na suterén, přízemí, první patro a podkroví (dá-li se to u staveb s plochou střechou říci). Západní část budovy ve Štefánikově ulici obsahuje v prvním patře další balkon a terasu vedoucí z podkroví, kde je také umístěna zimní zahrada. Architekt v celé budově použil jednoduchá okna, které jí tak dodávají vzdušnost.¹¹⁹ Interiér budovy se mi bohužel nepodařilo dohledat, přesto je z dobových fotek jisté, že vila Pick měla hudební pokoj a samozřejmě obývací pokoj s předsíní.

Během II. světové války byla vila zkonfiskována nacisty a po převzetí moci KSČ v roce 1948 ji potkal stejný osud. „*Vila poté sloužila jako jesle, před pádem komunistického režimu zde byla ubytovna zaměstnanců podniku Chemopharma. Od roku 1995 ve vile funguje lékárna Hvězda.*“¹²⁰

5.5.2. Vila Klimsch

Vila (obr. 12) byla postavena v roce 1931 pro manželé Klimschovy a stojí jen pár desítek metrů od o rok starší vily Pick a do jisté míry se dá říci, že jsou si podobné. Budova je umístěna, stejně jako vila Pick, na rohu dvou ulic (Štefánikova a jednosměrná Slavíčková ulice), a která je oddělena od chodníku výstavbou kamenné zídky, na níž je ještě umístěn dřevěný plot. Stejně jako u předchozí vily Pick má tato budova čistou fasádu a asymetrický

¹¹⁹ PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století*, op. cit., s. 86 – 87.

¹²⁰ PÁRAL, Matěj. *Vila Pick* [on-line]. [cit. 2011-04-25]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/48-vila-pick>>.

vstup, který je umístěn ze Slavíčkově ulice a doplněn o stříšku. Také její poloha je situována na mírném svahu a zahrada je položena tak, aby byla alespoň částečně kryta od silničního provozu. Levá část domu ve Slavíčkově ulici má prosklený roh, kde nalezneme schodiště vedoucí z přízemí do prvního patra. Vila má nepravidelný půdorys obdélníku s četnými výřezy a skládá se ze suterénu, přízemí a prvního patra. Z publikovaného časopisu Mein Heim je jisté, že interiér budovy obsahoval v zadní části budovy zimní zahradu a dále byl ve vile umístěn dámský pokoj. Architekt podtrhnul charakter stavby použitím zaobleného balkonu v prvním patře položeného ve Štefánikově ulici, který je tolik typický pro německé architektky a jejich berlínskou produkci a „[...] jehož horizontální linie podtrhuje i použití vodorovných trubek zábradlí.“¹²¹

5.5.3. Vila Pietschmann

Vila (obr. 13) byla původně postavena pro ústeckého majitele hlavní nádražní restaurace a hospody Adolfa Pietschmanna a jeho mladší neprovdanou sestru Giselu.¹²² Pro výstavbu vily se majitel rozhodl ve svých sedmapadesáti letech, tedy v roce 1932. O dva roky později byla stavba dokončena a on se sem spolu se svou sestrou mohl nastěhovat. Od II. světové války není osud těchto dvou sourozenců znám. Předpokládá se ovšem, že se museli z tehdejšího Československa odstěhovat pro svůj německý původ.¹²³ Po jejich odchodu sloužila vila jako mateřská školka, která tu sídlí dodnes.

„Hlavní průčelí horizontálně člení dva balkony probíhající po celé jeho délce a zdůrazněné okenními pásy. Aby celkový efekt nebyl fádňí, rozbil architekt blok domu proskleným nárožím zimní zahrady v přízemí a velkou otevřenou terasou v patře.“¹²⁴

Venkovní schodiště je pokryto kamenným deskovým obkladem a je zastřešeno vysunutou markýzou. Stavba se nachází na mírném svahu a je z části obklopena zahradou, na kterou bychom se ještě dnes dostali po zachovaném chodníku a schodech vydlážděné kamennou mozaikou.

¹²¹ PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století*, op. cit., s. 87.

¹²² KRSEK, Martin. Pietschmannova vila. In *Slavné vily Ústeckého kraje*, op. cit. s. 115.

¹²³ PÁRAL, Matěj. *Vila Pietschmann* [on-line]. [cit. 2011-04-25]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/54-vila-pietschmann>>.

¹²⁴ KRSEK, Martin. Pietschmannova vila. In *Slavné vily Ústeckého kraje*, op. cit., s. 115.

Budova je členěna na suterén, přízemí a první patro. V suterénu se nacházela sušárna, prádelna, kotelna, prostor na uhlí, sklep, pokoje pro služebné, byt domovníka a dílna s garáží.¹²⁵ Ve vestavěné garáži byla navíc umístěna montážní šachta pro servis.¹²⁶ Přízemí obsahovalo vstup do domu, šatnu, umývárnu, sociální zařízení, halu, obytný pokoj, zimní zahradu, hudební salon, jídelnu, terasu, přípravnu, spíž, kuchyň, venkovní bazén a zahradní pavilon.¹²⁷ První patro vily sloužilo především pro sourozence Pietschmannovi. Zde se nacházela hala, umývárna, sociální zařízení, koupelna, šatna pána, ložnice pána, ložnice dámy, šatna dámy, koupelna dámy, pokoj pro hosta a terasa.¹²⁸ Terasa navazovala na balkon, na který byla možnost vstupu z obou oddělených ložnic.

Některé interiérové prvky a část nábytku jsou tu zachovány dodnes. Jedná se například o zábradlí, které je prořezáváno venkovním světlem z velkého okna. Dále bychom zde našli původní rohovou vitrínu, jež zároveň sloužila jako tajný vchod do úložného prostoru pod schodištěm. Vestavěné skříně se tu také zachovaly dodnes a to dokonce v hojném počtu. Původní keramické obložení s rohovými tvarovkami bychom našli i dnes v koupelnách pána a paní domu.¹²⁹

Od září roku 2009 procházela vila rekonstrukcí pod vedením architekta Vladimíra Nováka. Rekonstrukce se týkala jak exteriéru, tak interiéru. Zřizovatel školky, Krajský úřad, si je vědom architektonické hodnoty vily, a proto se snažil o co největší zachování původního stylu stavby. Dnes je již rekonstrukce kompletní a rozhodně budově prospěla.¹³⁰

5.5.4. Obchod firmy A.B.C.

Dalším funkcionalistickým výtvozem od architekta Erwina Katony byl obchod firmy A.B.C. (obr. 14) sídlící vedle historického kostela Nanebevzetí panny Marie na rohu ulice Bielagasse (dnešní Bílinská ulice) a dnes již neexistující ulice Kirchenplatz. Úplný historický

¹²⁵ KLEESPIES, Basilej. *Architekt Ervín Katona*, op. cit., s. 11.

¹²⁶ KRSEK, Martin. Pietschmannova vila. In *Slavné vily Ústeckého kraje*, op. cit., s. 116.

¹²⁷ KLEESPIES, Basilej. *Architekt Ervín Katona*, op. cit., s. 7.

¹²⁸ Tamtéž. s. 11.

¹²⁹ KRSEK, Martin. Pietschmannova vila. In *Slavné vily Ústeckého kraje*, op. cit., s. 115 – 117.

¹³⁰ PÁRAL, Matěj. *Přestavba Pietschmannovy vily* [on-line]. [cit. 2011-04-25]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/diskuze/cist/nazev/18-prestavba-pietschmannovy-vily>>.

název zněl Geschäftsräumen Fa. A.B.C. A. Bäuml u Co.¹³¹ V roce 1934 si tato firma zažádala o povolení k výstavbě obchodních prostor v bytovém a obchodním domě č. 111 a č. 112 tak, aby obchod mohl fungovat v obou realitách. Výstavba obchodu se musela potýkat s určitými úpravami těchto dvou realit, například v podobě odstranění obvodových zdí, schodiště¹³², dělicí zdi a několika mezizdí či vybudováním garáže namísto skladu. Interiér obchodu byl nakonec rozdělen následujícím způsobem. V suterénu byly umístěny dvě místnosti. V přízemí byl umístěn obchod s výlohami, skladovací místnost, toaleta s předsíní, dvě šatny a schodiště vedoucí do suterénu, meziposchodí a prvního poschodí. V meziposchodí byla dílna a místnost pro skříně, v prvním patře místnost se zásobami oblečení, pracovní místnosti, kancelář, předsíň, chodba, toalety a schodiště do podkroví. V podkroví se nacházely nezměněné místnosti.¹³³

Firmě se vedlo zřejmě úspěšně, protože v roce 1937 byl obchod rozšířen (obr. 15) o další část, a to v ulici Kirchenplatz. V tu dobu si majitel obchodu najal architekta Ernsta Kominika, který se snažil dodržet původní Katonův styl.¹³⁴ O osm let později ovšem tento obchod skončil pod troskami, když v dubnu v roce 1945 došlo k leteckým náletům z řad amerických vojsk.¹³⁵

5.6. Josef Fischer

J. Fischer vytvořil v centru města dvě budovy. Jednou z nich je polyfunkční dům (obr. 16) v dnešní Pařížské ulici. Zda je ovšem autorem stavby opravdu on, není jisté. Pod plány je sice jeho razítko s podpisem, ale je možné, že autorem návrhu mohou být dvě další osoby. Spekuluje se o možnosti vytvoření architektem Franzem Illingem, pro kterého je typické použití tohoto tvarosloví, a druhou osobou by mohl být sám investor domu Ing. Josef

¹³¹ PÁRAL, Matěj. *Obchod firmy A.B.C.* [on-line]. [cit. 2011-04-25]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/269-obchod-firmy-a-b-c>>.

¹³² Zde mělo být vytvořeno namísto starého schodiště nové.

¹³³ Úřední protokol o schválení přestavby realit pro užívání obchodu je uložen v Archivu města Ústí nad Labem, svazek 22./IX. 1934 Z1. 20220.

¹³⁴ PÁRAL, Matěj. *Dostavba obchodu A.B.C.* [on-line]. [cit. 2011-04-25]. Dostupné z <<http://usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/286-dostavba-obchodu-a-b-c>>.

¹³⁵ KAISEROVÁ, Kristina, KAISER, Vladimír [et al.]. *Dějiny města Ústí nad Labem*, op. cit., s. 214.

Hieke.¹³⁶ Stejný problém je zaznamenán i u Fischerovy druhé výstavby. Jedná se o zaoblený bytový dům v Bělehradské ulici (obr. 17). Ten byl původně vystavěn v roce 1933 pro Elfriedu Arnoldovou. Je tedy možné, že autorem mohl být její manžel a architekt F. J. Arnold, čemuž napovídá i použité funkcionalistické a expresionistické tvarosloví. Dnes zde sídlí antikvariát a horní patra jsou využívány jako byty.¹³⁷ Dodnes sice nevíme, zda je autorem J. Fischer, nicméně je takto uváděn v pramenech.

U výše zmiňované stavby v Pařížské ulici se zřejmě jedná o první realizaci v centru města obsahující prvky funkcionalismu. Dům ovšem neobsahuje čistě funkcionalistické prvky, které by mohly být umocněny použitím ploché střechy, ale je doprovázen i expresionistickými prvky a prvky Art Decó.¹³⁸ Stavba vznikla v roce 1931 přestavbou hostince Haus Schenkental na kavárnu Savoy.¹³⁹ Dnes dům obývá firma Raiffeisenbank.

Dominantní část nárožního domu zaujímá vysoká krychlová věž. Na ní jsou ze dvou stran připojeny nižší křídla domu, které jsou v nepravidelných částech více či méně odsazené od věže, což přidává budově na zajímavosti a dynamice. Další zajímavostí této budovy je použití oken, které se zmenšují směrem nahoru. Pod zmiňovanou věží a dvěma křídly je umístěno předsunutě první patro, kde sídlila kavárna Savoy. Spodní část domu obsahovala výlohy a vchod do samotného objektu.

5.7. Albinmüller

Malíř, designér a architekt Albin Camillio Müller z Darmstadtu je známý spíše pod uměleckým pseudonymem Albinmüller. Narodil se v roce 1871 v Německu, kde také roku 1941 zemřel. V Drážďanech vystudoval Uměleckou akademii. V Magdeburgu učil od roku

¹³⁶ PÁRAL, Matěj. *Dům Schenkental s kavárnou Savoy* [on-line]. [cit. 2011-05-08]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/126-dum-schenkental-s-kavarnou-savoy>>.

¹³⁷ PÁRAL, Matěj. *Bytový dům v Bělehradské* [on-line]. [cit. 2011-05-08]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/127-bytovy-dum-v-belehradske>>.

¹³⁸ PÁRAL, Matěj. *Dům Schenkental s kavárnou Savoy* [on-line]. [cit. 2011-05-08]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/126-dum-schenkental-s-kavarnou-savoy>>.

¹³⁹ PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století*, op. cit., s. 81.

1900 na Umělecko průmyslové škole a škole řemesel. Navrhoval nábytek a kladl důraz na vybavení interiérů.¹⁴⁰

V roce 1930 byl pověřen zakázkou na výstavbu vily pro Aloise Winnara (obr. 18).¹⁴¹ Zřejmě šlo o autorovu poslední realizaci v životě, od roku 1934 se totiž věnoval krajinomalbě a literární činnosti.¹⁴² Ing. Alois Winnar byl ústecký podnikatel, který se v roce 1918 stal majitelem podniku Nordböhmisches Wasserbau-Gesellschaft zabývající se prováděním vodních staveb, výstavbou kanalizací, vodovodů atd.¹⁴³

Budova se zahradou je situována v Hanzlíčkově ulici v městské části Severní Terasa na vyvýšeném místě nad městem a údolím, ze kterého je skvostný pohled na labskou kotlinu. Vila byla dokončena v roce 1932 a je koncipována podle funkcionalistických zásad s prvky Art Déco.¹⁴⁴ Jedná se o symetrickou stavbu s obdélníkovým půdorysem, který porušují dva rohové arkýře umístěné v přízemní části hlavní fasády. Nad arkýři je umístěn balkon spojující celé horní patro. Nad prvním patrem je postaveno další menší patro, které je obklopeno ze dvou stran terasami, z nichž je možnost výhledu do všech světových stran. V přízemí mezi arkýři jsou umístěné dveře vedoucí na malou terasu, u níž byl původně postaven bazén zdobený keramikou s geometrickým vzorem. Vila má plochou střechu a dvoudílná, dvoukřídlá okna (výjimkou jsou pouze okna umístěná v arkýři – ty jsou jednolitá).¹⁴⁵

V přízemí budovy v části arkýřů se nacházel pánský pokoj a jídelna se zimní zahradou. Ty byly propojeny vnitřní místností, kde byla umístěna jídelna, z níž vedly dveře do prostoru venkovní terasy se zahradou. Obě tyto místnosti byly propojeny buď posuvnými dveřmi či zvětšeným prostorem ve stěnách. V dalších částech spodního patra byl vystavěn vestibul, přijímací místnost a pokoj propojený schodištěm s prvním patrem vily. Zde byly situovány ložnice Winnarových a jejich dětí, dvě koupelny a pokoj pro hosta. Interiér vily byl také navrhován Albinmüllerem, který zde uplatnil své roky studia na Umělecké akademii v Drážďanech v oboru návrháře nábytku a mobiliáře. Jakým způsobem se majitelé dostali do

¹⁴⁰ PÁRAL, Matěj. Albin Camillo Müller [on-line]. [cit. 2011-05-12]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/autori/karta/jmeno/35-albin-camillo-muller>>.

¹⁴¹ PAVLÍČEK, Tomáš. Winnarova vila. In *Slavné vily Ústeckého kraje*, op. cit., s. 108.

¹⁴² PÁRAL, Matěj. *Vila Aloise Winnara* [on-line]. [cit. 2011-05-07]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/30-vila-aloise-winnara>>.

¹⁴³ KAISEROVÁ, Kristina, KAISER, Vladimír [et al.]. *Dějiny města Ústí nad Labem*, op. cit., s. 130.

¹⁴⁴ PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století*, op. cit., s. 88.

¹⁴⁵ PAVLÍČEK, Tomáš. Winnarova vila. In *Slavné vily Ústeckého kraje*, op. cit., s. 108 – 109.

kontaktu s tímto architektem není zcela jisté, nejpravděpodobnější verzí se zřejmě stává seznámení se s jeho díly na uspořádaných výstavách, kterých se Albinmüller zúčastnil.¹⁴⁶ Rok po dostavění, tedy v roce 1933, byla vila dokonce publikována v odborném časopise *Die Kunst*.¹⁴⁷

Na konci října v roce 1945 v objektu sídlil vojenský generální štáb, který se sem přestěhoval z městské části Neštětice.¹⁴⁸ Za vlády socialismu se vžilo pojmenování „vládní vila“, pod kterým je v Ústí známá dodnes. Budova dnes bohužel není na seznamu státem chráněných památek, i když by to bylo zcela jistě namístě, přestože na něm byla v letech 1958 – 1996, i když spíše v absurdní podobě. Tato forma ochrany se totiž vztahovala pouze na pamětní desku sovětského generála, která zde byla umístěna.¹⁴⁹

5.8. Ernst Rucker

Místní architekt Ernst Rucker se do Ústí nad Labem přistěhoval z Vídně v roce 1925 spolu se svou ženou, která vyrůstala v městské části Stříbrníky. Zde se začlenil do uměleckého spolku Metznerbund. Pro židovský původ své ženy prožíval on i jeho rodina těžké období. Nakonec se rozhodli definitivně opustit Ústí po II. světové válce a jejich cesta směřovala do americké okupační zóny Německa.¹⁵⁰ Ruckerova ústecká tvorba se řadí spíše mezi expresionismus, přesto i zde najdeme jednu jeho realizaci ve funkcionalistickém pojetí.

Jedná se o výstavbu budovy z let 1929 – 1933 v centru města v Revoluční ulici (obr. 19). Stavba měla sloužit k obchodním účelům dvou firem. Levá část objektu byla určena pro Dům hedvábí patřící obchodníkům Motyčkoví a Pekařovi. Pravá část fungovala jako prodejna obchodnímu koncernu Baťa. Na výstavbě budovy se také podílel František Fackenberg

¹⁴⁶ PAVLÍČEK, Tomáš. Winnarova vila. In *Slavné vily Ústeckého kraje*, op. cit., s. 109 – 110.

¹⁴⁷ PÁRAL, Matěj. *Albinmüller (Albin Camillio Müller)* [on-line]. c2004–2010, poslední revize 12.11.2010 [cit. 2011-05-07]. Dostupné z <<http://aussig.mysteria.cz>>.

¹⁴⁸ KAISEROVÁ, Kristina, KAISER, Vladimír [et al.]. *Dějiny města Ústí nad Labem*, op. cit., s. 222.

¹⁴⁹ PÁRAL, Matěj. *Vila Aloise Winnara* [on-line]. [cit. 2011-05-07]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/30-vila-aloise-winnara>>.

¹⁵⁰ PÁRAL, Matěj. *Ernst Rucker* [on-line]. [cit. 2011-05-08]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/autori/karta/jmeno/31-ernst-rucker>>.

pracující pro firmu Zlín – stavební a. s. ve Zlíně. Tato firma se zabývala výstavbou jednotných stavebních a projekčních kanceláří pro firmu Baťa.¹⁵¹

Čtyřpatrový dům je typickou čistou funkcionalistickou stavbou. Půdorys má obdélníkový tvar a jednoduchou fasádu a je zde použito ploché střechy a pásová okna. Z historické fotografie je zřejmé, že bychom v přízemní části domu, a částečně i v prvním patře, našli prosklené výlohy patřící oběma firmám. Architekt Rücker zde dokonce vybudoval i pasáž, která vedla domem.

Dnešní podoba je ovšem už jiná. V roce 1945 byla budova zasažena bombardováním a proto musela být následně pravá část domu stržena. Nyní zde sídlí knihkupectví Beran.

5.9. Vladimír Karfík

Architekt V. Karfík se narodil v roce 1901 na Slovinsku, v roce 1924 vystudoval České vysoké učení technické v Praze. Po studiích se odebral do Paříže, kde byl na roční praxi u Le Corbusiera. Poté se přesunul do USA na tříletou praxi. Po návratu do Československé republiky byl do roku 1946 zaměstnán ve firmě Zlín – stavební a. s. ve Zlíně. Další jeho osud se ubíral směrem k učitelství na různých vysokých školách. V roce 1996 zemřel v Brně.¹⁵²

Z dochovaných plánů není jisté, zda byl opravdu návrh stavby od architekta V. Karfíka, ale vzhledem k úzké podobnosti s jeho realizací Obchodního domu Baťa v Liberci, je k této budově přiřazován jako autor. Podle zachovaných dokumentů je také zřejmé, že dnešní podoba budovy není podle původních plánů dokončena. Chybí jí totiž pravé křídlo, které nebylo dostavěno z důvodu chybějících financí.¹⁵³

Budova (obr. 20) je situována v městské čtvrti Střekov města Ústí nad Labem. Nárožní dům z roku 1936 má zaoblený roh a je výrazný svými pásovými okny, které jsou použity po celé délce hlavního průčelí. Budova je členěna na přízemí, tři podlaží a je zakončena plochou

¹⁵¹ PÁRAL, Matěj. *Dům hedvábí a Baťa* [on-line]. [cit. 2011-05-08]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/32-dum-hedvabi-a-bata>>.

¹⁵² KALDARAR, Karol. Vladimír Karfík – architekt 20. storočia. *Eurostav*, 2001, roč. 7, č. 6, s. 51.

¹⁵³ PÁRAL, Matěj. *Obchodní dům Baťa* [on-line]. [cit. 2011-05-08]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/1-obchodni-dum-bata>>.

střechou. V levé části stavby se nachází úzké vertikální prosklení. Dnes jsou horní patra využívána jako sídlo České strany sociálně demokratické a v přízemí má obchod firma TC Credit s. r. o. zabývající se doplňkovým zbožím pro automobily.

5.10. Julius Hauser

Realizace J. Hausera jsou v Ústí poměrně čteně zastoupeny. Jeho tvorba vždy inklinovala k aktuálnímu architektonickému proudu. Do konce II. světové války vlastnil firmu, kterou v tomto období postihl osud znárodnění. J. Hauser byl místní uznávaný stavitel, který nepoužíval žádných titulů, jež by poukazovaly na jeho vyšší vzdělání v oboru architektury.¹⁵⁴

V ulici Velká Hradební a Důlce najdeme jeho nejrozsáhlejší výstavbu komplexu domů. Ačkoliv by se na první pohled mohlo zdát, že výstavba proběhla naráz, není tomu tak, ale domy jsou řešeny takovým způsobem, aby jejich vizuální podoba splňovala dojem jedné souvislé zástavby.

První budova komplexu v ulici Velká Hradební byla vytvořena v roce 1934. *„Má zvýšené patro, výrazný arkýř s obkladem ze zvonivek, jehož zvláštním prvkem je zaoblení změkčující tak funkcionalistické tvarosloví [...]. Autor poslední patro odsadil a představil do tohoto místa terasu, která je krytá plochými střechami, ve středu prolomená, a na římsu je umístěn „architektonicko-sochařský ornamentální“ detail.“*¹⁵⁵ Vchody do domu jsou umístěny asymetricky, ty autor použil i u následujících staveb. Zvonivky jsou umístěny po celé délce reality až do výše přízemí.

V roce 1937 byly autorem projektovány dvě další budovy v ulici Důlce. Ty se jeví jako jednotná bytová kolonie. Opak je ale pravdou. Výstavba totiž proběhla pro dva různé majitele – Franze Watzkeho a paní Benisch – v časovém rozmezí od května do prosince. Jejich podoba je zapříčiněna pouze tím, že je realizoval jeden a ten samý architekt. Společným rysem obou domů je omítnutá fasáda, třípatrové podlaží, asymetricky umístěné vchody zakončené předsazenou stříškou a použití pultové střechy. Architekt se zde musel potýkat s mírným svažitým stoupáním a zakřivením podél ulice. Dvoupokojové nájemní byty

¹⁵⁴ PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století*, op. cit., s. 92.

¹⁵⁵ Tamtéž.

jsou rozvrženy následovně. Obytné místnosti jsou umístěny do ulice a účelová zařízení do dvora. Dnes budovy působí zašlým dojmem.

Poslední uskutečněná výstavba doplňující tento komplex byla dokončena v roce 1938 opět pro F. Wetzkeho. Budovu (obr. 21) nalezneme mezi dvěma zmiňovanými stavbami na rohu obou ulic. Jedná se o čtyřpodlažní dům, který je v místě balkonů zaoblen a vytváří tak dojem válce. Objekt je zakončen plochou střechou a ve vyšší pravé části domu se nachází mírný prosklený rizalit s vchodem. V této části jsou také okna doplněná o obklady z cihel.¹⁵⁶

Všechny zmiňované budovy sice mají funkcionalistickou podobu, ale spíše odkazují na expresionismus a Art Decó. Zřejmě se také jedná o poslední výstavbu v meziválečné tvorbě, která se inspirovala funkcionalistickou architekturou.

¹⁵⁶ PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století*, op. cit., s. 93.

6. NÁVRAT K PRINCIPŮM FUNKCIONALISMU V ÚSTÍ NAD LABEM

V roce 1958 KSČ na XI. sjezdu rozhodla, že je potřeba odstranit bytovou tíseň v Československu v podobě výstavby sídlišť o 1 200 000 bytech, které by měly tuto situaci vyřešit do roku 1970. Dalším důvodem výstavby bylo nahrazení činžovních domů z 19. století nevyhovující hygienickým požadavkům.

Na koncepci sídlišť přišli meziváleční funkcionalisté zabývající se zejména sociálním bydlením.¹⁵⁷ Sídliště měly podobu typizace, opakovatelnosti a hromadnosti.¹⁵⁸ Urbanismus sídlišť „[...] respektoval funkcionalistický ideál otevřeného prostoru, kterému se mohou postavit do cesty jen izolované hranoly domů a nepravidelné shluky zeleně.“¹⁵⁹ Výstavba probíhala vždy na volných plochách za městem, protože nebylo možné dostat technické zařízení (např. jeřáby) do center měst. A staly se ideálním řešením pro slabší sociální vrstvy. Konečné hodnocení sídlišť ovšem nemělo pozitivní kritiku jak z řad architektů, tak i široké veřejnosti.¹⁶⁰

Jedním příkladem za všechny v Ústí nad Labem může být sídliště v městské části Skřivánek (obr. 22) od Vladimíra Emingera, který se narodil v roce 1922 v Pochvalově u Rakovníka. „Architekturu na pražské ČVUT začal studovat po II. světové válce. Jako syn vesnického živnostníka měl z politických důvodů potíže školu ukončit, nakonec se mu to ale podařilo. Po studiu začal pracovat na Krajském projektovém ústavu v Ústí nad Labem, krátce poté přešel do čerstvě založeného Útvaru hlavního architekta.“¹⁶¹ Zde také v roce 1991 zemřel. Ústí se vrátilo po II. světové válce k funkcionalistické tvorbě ještě jednou. Nyní ovšem v podobě výstavby sídlišť preferovaných tehdejší komunistickou ideologií. Jedním z příkladů pozdního funkcionalistického urbanismu je vytvoření sídliště v městské části Skřivánek.

¹⁵⁷ ŠVÁCHA, Rostislav. Sídliště. In *Dějiny českého výtvarného umění VI*. 1. vyd. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1487. s. 45-48.

¹⁵⁸ GOČÁR, Jiří. *Od pyramid k panelům*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1959. s. 88 – 59.

¹⁵⁹ ŠVÁCHA, Rostislav. Sídliště. In *Dějiny českého výtvarného umění VI*, op. cit., s. 47.

¹⁶⁰ Tamtéž. s. 46-49.

¹⁶¹ PÁRAL, Matěj. *Vladimír Eminger* [on-line]. [cit. 2011-05-12]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/autori/karta/jmeno/38-vladimir-eminger>>.

Plán výstavby navrhnul v roce 1962 a o rok později se podle jeho návrhu začalo sídliště budovat. V roce 1968 byla práce dokončena. „*Na sídlišti bylo postaveno 1635 bytů [...], 2 jesle, 3 mateřské školy, zdravotní středisko s lékárnou, dětské zdravotní středisko, velkoprodejna potravin a průmyslového zboží s restaurací, okrsková prodejna potravin, dům služeb s poštou, údržbářské středisko a sběrna surovin.*“¹⁶² Dominantní stavbou se na sídlišti stal čtrnáctipodlažní věžový dům se 72 byty od Ing. Blahoslava Vrby. Tento projekt byl autorem vypracován v roce 1965 a o dva roky později byl dokončen.¹⁶³

¹⁶² KAISEROVÁ, Kristina, KAISER, Vladimír [et al.]. *Dějiny města Ústí nad Labem*, op. cit., s. 277.

¹⁶³ Tamtéž.

7. ZÁVĚR

Cílem práce byla charakteristika funkcionalistické architektury v Ústí nad Labem. V práci nebyly zhodnoceny všechny stavby s funkcionalistickými prvky, a to vzhledem k její omezené délce. Z tohoto důvodu byla provedena selekce staveb významných z architektonického a urbanistického hlediska. Také je nutno konstatovat, že Ústí nad Labem nebylo touto architektonickou tvorbou natolik zasaženo jako jiné části tehdejšího Československa, jako jsou například města Praha, Brno, Zlín, Hradec Králové či jiná významná místa republiky, která jsou funkcionalistickou tvorbou proslulá. Tento fakt je zapříčiněn především nacionální, hospodářskou a politickou situací tehdejších tzv. Sudet.

Ústí nad Labem se stalo především od 2. poloviny 19. století významnou industriální zónou, což ovlivňovalo vysoký nárůst obyvatel v této době. Protože se Ústí nad Labem za doby Rakouska-Uherska a pozdější Československé republiky nacházelo u nedalekých hranic, mísily se zde především dvě národnosti – česká a německá. Obě tyto skutečnosti ovlivňovaly architektonickou produkci města. Nárůst obyvatel zapříčil potřebu řešit bytovou situaci a česká a německá komunita se tohoto úkolu zhostila v podobě výstavby nových budov. Výstavba byla nutná i v období, kdy se v architektonickém světě objevil funkcionalismus, a proto je touto tvorbou také zasažen, i když převážně v modifikované podobě. Blízká hranice a architekti německého původu velkou měrou ovlivňovali tuto tvorbu. Funkcionalismus byl z tohoto důvodu kombinován s dalšími směry, nejčastěji s expresionismem, prvky Art Decó a novou věcností. Různé prolínání těchto směrů s funkcionalismem nalezneme v Ústí v nejčtetnějším zastoupení.

Čistý funkcionalismus se v Ústí nad Labem objevuje jen v malém zastoupení, celkem se jedná o tři vily v městské části Klíše od Ervína Katony, o dva obchodní domy v centru, jeden od místního Ernsta Rückera a druhý od architekta Vladimíra Karfíka, základní školu na Klíši od uznávaného Josefa Gočára a sídliště v městské části Skřivánek od místního architekta Vladimíra Emingera, u něhož se sice nejedná o funkcionalismus, ale spíše o novou podobu architektonické tvorby, která na něj navazuje. Do práce je zakomponována i jedna již neexistující stavba určená pro obchodní činnost též od Ervína Katony, která byla v roce 1945 v důsledku bombardování centra města zničena. U ostatních, v práci zmiňovaných, budov se funkcionalismus objevuje ve větší či menší míře.

Práce se snaží doložit, že nejpočetnější zastoupení tohoto architektonického stylu zde bylo od konce 20. do konce let 30. let. Jednalo se o vily a komunální byty v městské části Klíše, která byla řešena podle anglického typu cottage, a v centru města, kde se nacházely zejména stavby určené k obchodním účelům. Budovy si nejčastěji nechávali stavět podnikatelé, ať už pro svou vlastní potřebu bydlení nebo pro podnikatelskou činnost. Dalším zadavatelem bylo město, které tak řešilo nedostačující bytovou situaci pro vzrůstající počet obyvatel.

Jak již bylo uvedeno, v Ústí nad Labem se mísila německá a česká národnost čímž se obě tyto skupiny podílely na architektonické vizáži města. Přesto práce jasně ukazuje na fakt, že při realizaci se uplatňovali zejména místní němečtí architekti. Ti byli z velké části ovlivněni právě německou tradicí v podobě expresionismu a nové věcnosti, mnohdy do své tvorby řadili i Art Decó. Čeští architekti, kteří zde projektovali stavby, jako byl například Josef Gočár či Vladimír Karfík, pocházeli z té části Československé republiky, která nebyla tolik zasažena německým vlivem, a proto jsou jejich budovy čistě funkcionalistické s typickou českou přísností.

8. RESUMÉ

Tato práce pojednává o architektonickém funkcionalismu v Ústí nad Labem z pohledu umělecko-historického bádání, kde jsou předloženy vybrané funkcionalistické budovy. Některé z nich se mísí i s jinými architektonickými prvky, především s expresionismem, Art Decó a novou věcností, což bylo zapříčiněno politickou, historickou, nacionální a geografickou situací. V práci nalezneme stavby především od místních německých architektů, ale i od známějších autorů jako je Josef Gočár, Erwin Katona či Vladimír Karfík.

9. RESUME

This thesis deals with the architectural functionalism in the city of Ústí nad Labem from the viewpoint of the art-historical research and where some selected functionalist buildings are presented. Some of them mix with other architectural features, especially with expressionism, Art Deco and New Objectivity which was caused by political, historical, national and geographical situation. In this thesis we can find buildings primarily by local German architects but also by well-known authors as Josef Gočár, Erwin Katona or Vladimír Karfík.

10. SEZNAM VYOBRAZENÍ

- a) Obr. 1: Dějiny města Ústí nad Labem. *Odstřel budov v dnešní Masarykově ulici*. s. 280.
- b) Obr. 2: Dějiny města Ústí nad Labem. *Administrativní budova Spolku pro chemickou a hutní výrobu*. s. 115.
- c) Obr. 3: PANENKA, Bruno. *Obchodní centrum Forum*. Staženo z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/236-obchodni-centrum-forum>>.
- d) Obr. 4: PAVLÍKOVÁ, Marta. *Vila Viktora Ratky*. Staženo z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/176-vila-viktora-ratky>>.
- e) Obr. 5: Archiv města Ústí nad Labem. *Městské obytné domy v městské části Klíše*. Staženo z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/243-mestske-obytne-domy>>.
- f) Obr. 6: VACA, Jan. *Bytový dům s madonou*. Staženo z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/85-bytovy-dum-s-madonou>>.
- g) Obr. 7: *S-Domy*. Staženo z <<http://maps.google.cz/maps?hl=cs&tab=wl>>.
- h) Obr. 8: Dějiny města Ústí nad Labem. *Okresní nemocnice - pavilon chirurgie*. s. 176.
- ch) Obr. 9: Archiv města Ústí nad Labem. *ZŠ Palachova*.
- i) Obr. 10: PAVLÍKOVÁ, Marta. *Fischerova vila*. Staženo z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/177-fischerova-vila>>.
- j) Obr. 11: Mein Heim. *Vila Pick*. s. 232.
- k) Obr. 12: VACA, Jan. *Vila Klimsch*. Staženo z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/94-vila-klimsch>>.
- l) Obr. 13: Monografie Architekt Ervín Katona. *Vila Pietschmann*. s. 7.
- m) Obr. 14: Archiv města Ústí nad Labem. *Obchod firmy A.B.C.*
- n) Obr. 15: Archiv města Ústí nad Labem. *Dostavba obchodu firmy A.B.C.*
- o) Obr. 16: VACA, Jan. *Dům Scheckental s kavárnou Savoy*. Staženo z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/126-dum-scheckental-s-kavarnou-savoy>>.

- p) Obr. 17: Archiv vlastníků domu. *Bytový dům v Bělehradské ulici*. Staženo z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/127-bytovy-dum-v-belehradske>>.
- q) Obr. 18: Slavné vily Ústeckého kraje. *Winnarova vila*. Staženo z <<http://www.slavnevily.cz/vily/ustecky/winnarova-vila>>.
- r) Obr. 19: Muzeum města Ústí nad Labem. *Dům hedvábí a Baťa*.
- s) Obr. 20: VACA, Jan. *Obchodní dům Baťa*. Staženo z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/1-obchodni-dum-bata>>.
- t) Obr. 21: VACA, Jan. *Wetzkeho nárožní dům*. Staženo z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/123-watzkeho-narozni-dum>>.
- u) Obr. 22: *Sídliště Skřivánek* . Staženo z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/33-sidliste-skrivanek>>.

11. BIBLIOGRAFIE

11.1. Literatura

- BREGANTOVÁ, Polana [et al.]. *Dějiny českého výtvarného umění VI*. 1. vyd. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1487.
- GOČÁR, Jiří. *Od pyramid k panelům*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1959.
- HEROUT, Jaroslav. *Staletí kolem nás: přehled stavebních slohů*. 4. dopl. vyd. Praha: Panorama, 1981.
- KAISEROVÁ, Kristina, KAISER, Vladimír [et al.]. *Dějiny města Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem: město Ústí nad Labem, 1995. ISBN 80-901761-5-1.
- KALDARAR, Karol. Vladimír Karfík – architekt 20. storočia. *Eurostav*, 2001, roč. 7, č. 6.
- KLEESPIES, Basilej. *Architekt Ervín Katona*. Praha: Orbis, 1938.
- KRSEK, Martin. Historici našli Gočárův plán. *Mladá fronta Dnes – příloha Severní Čechy*, 2010, roč. 21.
- KRSEK, Martin. *Šedesát ústeckých NEJ*. Ústí nad Labem: Muzeum města Ústí nad Labem, 2007. ISBN 978-80-86475-15-8.
- LIPUS, Radovan, VÁVRA, David. *Šumná města*. 1. vyd. 2. kniha. Brno: Petrov, 2003. ISBN 80-7227-177-6.
- LUKEŠ, Zdeněk. *Architektura 20. století*. 1. vyd. Praha: Správa Pražského hradu a DaDa, 2001. ISBN 80-86161-40-4.
- LUKEŠ, Zdeněk. *Splátka dluhu: Praha a její německy hovořící architekti 1900 – 1938*. Praha: Fraktály, 2002. ISBN 80-86627-04-7.
- LUKEŠ, Zdeněk, PANOCH, Pavel [et al.]. *Josef Gočár*. 1. vyd. Praha: Titanic, 2010. ISBN 978-80-86652-44-3.

- PAVLÍČEK, Tomáš. *Architektura 1. poloviny 20. století v západní části Ústeckého kraje: (vývoj, rozbor a výtvarně pedagogické využití)*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, Fakulta užitého umění a designu, 2005. ISBN 80-7044-726-5.
- PAVLÍČEK, Tomáš, BARTOŠOVÁ, Veronika [et al.]. *Slavné vily Ústeckého kraje*. 1. vyd. Praha: Foibos, 2007. ISBN 978-80-87073-04-9.
- ŠLAPETA, Vladimír, JANDÁČEK, Václav. *Český funkcionalismus*. Praha: Česká komora autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě, 2004. ISBN 80-7293-077-X (EXPO DATA).
- ŠVÁCHA, Rostislav. *Česká architektura a její přínost: padesát stoveb 1989-2004*. 1. vyd. Praha: Prostor – architektura – interiér – design, 2004. ISBN 80-903257-3-4.

11.2. Web

- PÁRAL, Matěj. *Albinmüller (Albin Camillio Müller)* [on-line]. c2004–2010, poslední revize 12.11.2010 [cit. 2011-05-07]. Dostupné z <<http://aussig.mysteria.cz>>.
- PÁRAL, Matěj. *Bytový dům s madonou* [on-line]. [cit. 2011-05-07]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/85-bytovy-dum-s-madonou>>.
- PÁRAL, Matěj. *Bytový dům v Bělehradské* [on-line]. [cit. 2011-05-08]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/127-bytovy-dum-v-belehradske>>.
- PÁRAL, Matěj. *Dostavba obchodu A.B.C.* [on-line]. [cit. 2011-04-25]. Dostupné z <<http://usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/286-dostavba-obchodu-a-b-c>>.
- PÁRAL, Matěj. *Dům hedvábí a Baťa* [on-line]. [cit. 2011-05-08]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/32-dum-hedvabi-a-bata>>.
- PÁRAL, Matěj. *Dům Scheckental s kavárnou Savoy* [on-line]. [cit. 2011-05-08]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/126-dum-scheckental-s-kavarnou-savoy>>.

- PÁRAL, Matěj. *Ernst Rücker* [on-line]. [cit. 2011-05-08]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/autori/karta/jmeno/31-ernst-rucker>>.
- PÁRAL, Matěj. *Erwin Katona* [on-line]. [cit. 2011-05-12]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/autori/karta/jmeno/47-erwin-katona>>.
- PÁRAL, Matěj. *Fischerova vila* [on-line]. [cit. 2011-04-26]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/177-fischerova-vila>>.
- PÁRAL, Matěj. *Franz Illing* [on-line]. [cit. 2011-04-26]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/autori/karta/jmeno/115-franz-illing>>.
- PÁRAL, Matěj. *Franz Josef Arnold* [on-line]. [cit. 2011-05-11]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/autori/karta/jmeno/40-franz-josef-arnold>>.
- PÁRAL, Matěj. *Obchod firmy A.B.C.* [on-line]. [cit. 2011-04-25]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/269-obchod-firmy-a-b-c>>.
- PÁRAL, Matěj. *Obchodní centrum Forum* [on-line]. [cit. 2011-04-08]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/236-obchodni-centrum-forum>>.
- PÁRAL, Matěj. *Obchodní dům Baťa* [on-line]. [cit. 2011-05-08]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/1-obchodni-dum-bata>>.
- PÁRAL, Matěj. *Okresní nemocnice* [on-line]. [cit. 2011-05-08]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/61-okresni-nemocnice>>.
- PÁRAL, Matěj. *Přestavba Pietschmannovy vily* [on-line]. [cit. 2011-04-25]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/diskuze/cist/nazev/18-prestavba-pietschmannovy-vily>>.
- PÁRAL, Matěj. *S-domy* [on-line]. [cit. 2011-05-08]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/22-s-domy>>.
- PÁRAL, Matěj. *Vila Aloise Winnara* [on-line]. [cit. 2011-05-07]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/30-vila-aloise-winnara>>.
- PÁRAL, Matěj. *Vila Pietschmann* [on-line]. [cit. 2011-04-25]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/54-vila-pietschmann>>.

- PÁRAL, Matěj. *Vila Viktora Ratky* [online]. [cit. 2011-05-02]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/176-vila-viktora-ratky>>.
- PÁRAL, Matěj. *Vladimír Eminger* [on-line]. [cit. 2011-05-12]. Dostupné z <<http://www.usti-aussig.net/autori/karta/jmeno/38-vladimir-eminger>>.
- ŠLAIS, Hynek. *F. J. Arnold, autor S-domů* [on-line]. [cit. 2011-05-08]. Výňatek ze seminární práce dostupný z <<http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/22-s-domy>>.
- *ZŠ Palachova – Skrytý kousek historie uprostřed města* [online]. c2010. [cit. 2010-01-21]. Dostupné z: <<http://usti.naseadresa.cz/cz/s176-detail-zpravy/n44329-ZS-Palachova-Skryty-kousek-historie-uprostred-mesta>>.

11.3. Jiné zdroje

- Archiv města Ústí nad Labem.

12. PŘÍLOHY

a) Obr. 1: Odstřel budov v dnešní Masarykově ulici (zdroj: Dějiny města Ústí nad Labem)

b) Obr. 2: Administrativní budova Spolku pro chemickou a hutní výrobu (zdroj: Dějiny města Ústí nad Labem)

c) Obr. 3: Obchodní centrum Forum (foto: Bruno Panenka)

d) Obr. 4: Vila Viktora Ratky (foto: Marta Pavlíková)

e) Obr. 5: Městské obytné domy v městské části Klíše (zdroj: Archiv města Ústí nad Labem)

f) Obr. 6: Bytový dům s madonou (archiv Jana Vaca)

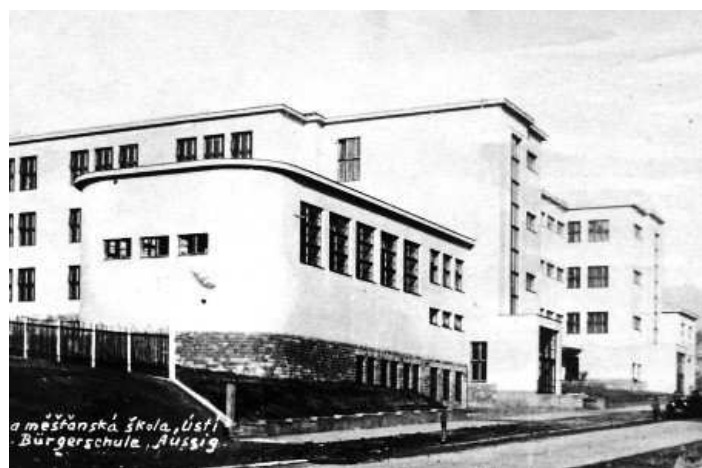
g) Obr. 7: S-Domy (zdroj: maps.google.cz)

h) Obr. 8: Okresní nemocnice - pavilon chirurgie (zdroj: Dějiny města Ústí nad Labem)

ch) Obr. 9: ZŠ Palachova (zdroj: Archiv města Ústí nad Labem)

i) Obr. 10: Fischerova vila (foto: Marta Pavlíková)

j) Obr. 11: Vila Pick (zdroj: Mein Heim)

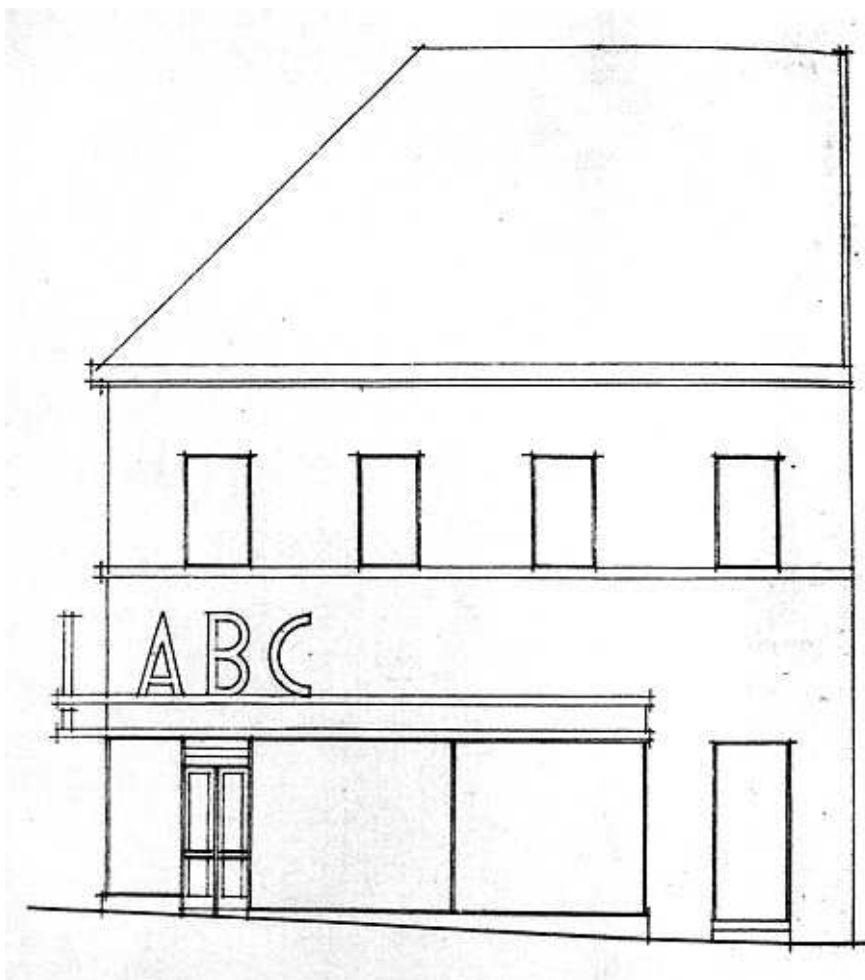
k) Obr. 12: Vila Klimsch (foto: Jan Vaca)

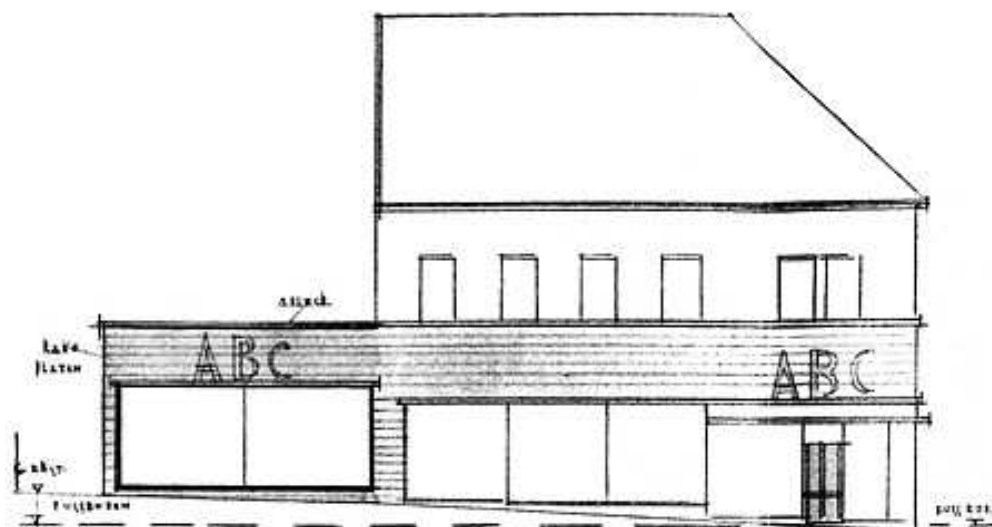
l) Obr. 13: Vila Pietschmann (zdroj: monografie Architekt Ervín Katona)

m) Obr. 14: Obchod firmy A.B.C. (zdroj: Archiv města Ústí nad Labem)

n) Obr. 15: Dostavba obchodu firmy A.B.C. (zdroj: Archiv města Ústí nad Labem)

o) Obr. 16: Dům Scheckental s kavárnou Savoy (foto: Jan Vaca)

p) Obr. 17: Bytový dům v Bělehradské ulici (zdroj: archiv vlastníků domu)

q) Obr. 18: Winnarova vila (zdroj: Slavné vily Ústeckého kraje)

r) Obr. 19: Dům hedvábí a Baťa (zdroj: Muzeum města Ústí nad Labem)

s) Obr. 20: Obchodní dům Baťa (foto: Jan Vaca)

t) Obr. 21: Wetzkeho nárožní dům (foto: Jan Vaca)

u) Obr. 22: Sídliště Skřivánek (zdroj: www.usti-aussig.net)

